

Kvalitetsredovisning
2008
för Stockholms stads pedagogiska
verksamheter

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	4
SAMMANFATTNING	5
SYSTEMATISKT KVALITETSARBETE	8
Vidtagna åtgärder utifrån stadens samlade kvalitetsredovisning för 2007	8
Kvalitetsarbete på nämndnivå	9
Förskola	9
Nämndernas kvalitetsredovisningar	9
Förvaltningarnas stöd till enheterna	9
Utvecklingsområden	10
Grundskola	10
Nämndens kvalitetsredovisning	10
Förvaltningens stöd till enheterna	11
Utvecklingsområden	11
Gymnasieskola	11
Nämndens kvalitetsredovisning	11
Förvaltningens stöd till enheterna	12
Utvecklingsområden	12
Vuxenutbildning	12
Nämndens kvalitetsredovisning	12
Förvaltningens stöd till enheterna	12
Utvecklingsområden	13
Kopplingen mellan utvecklingsområden och förbättrat kvalitetsarbete	13
KUNSKAPSUTVECKLING	14
Förskola - resultat och måluppfyllelse	14
Barn i behov av särskilt stöd	15
Utvecklingsområden	15
Analys och frågeställningar	16
Särskola - resultat och måluppfyllelse	16
Obligatoriska särskolan	17
Gymnasiesärskola	17
Särvux	18
Analys - Frågeställningar	19
Grundskola, förskoleklass, fritidshem - resultat och måluppfyllelse	19
Förskoleklass	19
Fritidshem	20
Grundskola	22
Skillnader i måluppfyllelse mellan skolor	23
Likvärdig betygsättning i Stockholms skolor?	25
Elev i behov av särskilt stöd	26
Utvecklingsområden	27
Analys - Frågeställningar	27
Gymnasieskolan - resultat och måluppfyllelse	28
Stor skillnad mellan resultat och villkor för olika skolor	29
Elev i behov av särskilt stöd	31
Utvecklingsområden	32

Analys – frågeställningar	32
Kommunal vuxenutbildning och sfi- resultat och måluppfyllelse	33
Komvux	33
Sfi	34
Analys – frågeställningar	36
TRYGGHET OCH MILJÖ	37
Resultat och måluppfyllelse	37
Trygghet och miljö i förskolan	37
Elevernas hälsa är vanligen god men det finns oroande inslag	38
De flesta elever är trygga, men mobbning är ändå ett stort problem	38
Frånvaron	41
Integrerade elever med funktionsnedsättning	41
Inflytande	41
Analys - frågeställningar	42
SLUTDISKUSSION OCH FÖRSLAG TILL FORTSATT ARBETE	43
Mycket görs men med vilka effekter?	43
Utmaningar inför det fortsatta arbetet	45
Förskola	45
Skolbarnsomsorgen och förskoleklassen	45
Grundskolan	46
Särskolan	46
Gymnasieskolan	46
Vuxenutbildning och sfi	47
Kvalitetsarbete	47
Sammanfattande förslag till åtgärder	48
KÄLLOR	50

Inledning

Stockholms stads kvalitetsredovisning syftar till att ge en helhetsbild och analys av kvalitetsutveckling och måluppfyllelse inom stadens pedagogiska verksamheter för 2008 samt förslag på fortsatt arbete för att öka måluppfyllelsen. Redovisningen grundar sig på 14 stadsdelsnämnder och utbildningsnämndens kvalitetsredovisningar i form av fyra s.k. skolformsvisa kvalitetsredovisningar upprättade för läsåret 2007/2008, alltså en redovisning vardera för förskola, grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning. Därutöver grundar sig redovisningen på förskole- och skolinspektörernas rapporter, elevhälsorapporten, brukarundersökningar (inklusive 2009 års resultat), betygsjämförelsestudier, dialoger med stadsdelsförvaltningar kring förskolan, olika utredningar inom området samt statistiskt underlag i form av nyckeltal, jämförelsetal från staden och Skolverket etc. Alla rapporter från staden finns utlagda på [www.stockholm.se/förskola & skola/kvalitet](http://www.stockholm.se/förskola&skola/kvalitet) i förskola & skola och kan betraktas som bilagor till denna rapport eftersom en strävan varit att ta fram en kort kvalitetsredovisning, vars resultat är förhållandevis enkelt att ta till sig. I de skolformsvisa kvalitetsredovisningarna redovisas förutsättningar, mål och bedömning av måluppfyllelse för respektive läroplansområde samt utvecklingsområden.

Ett viktigt syfte för staden är att den samlade kvalitetsredovisningen ska vara ett underlag för strategisk planering och kommande års budgetarbete. Den pekar också på, förutom utvecklingsområden, områden som förtjänar att granskas och undersökas vidare i större skala eller bör beforskas. I ett ärende i utbildningsnämnden den 22 augusti 2008, ”Inriktning för arbetet med att stärka forsknings- och utvecklingsarbetet i Stockholms skolor”, sägs att utbildningsförvaltningen kommer att pröva om det löpande utvärderingsarbete som sker inom ramen för stadens kvalitetsarbete ”kan förstärkas med hjälp av forskarkompetens inom områden där det finns behov av fördjupad utvärdering och analys”.

Tre områden står i fokus i redovisningen: systematiskt kvalitetsarbete, kunskapsutveckling, trygghet och miljö. Det är i princip samma områden som föregående år, men med den skillnaden att staden i år försöker se utvecklingen i ett femårsperspektiv 2004 – 2008 med målet att kunna urskilja trender, tendenser eller utvecklingsbehov.

Vid upprättande av årets kvalitetsredovisning har en grupp av medarbetare inom utbildningsförvaltningens inspektions- och analysenhet medverkat. Gruppen bestod av Cathrine Sahlsten, Christer Blomkvist, Gunnar Kriegholm, Hans Dahlin, Ingegerd Salomonsson, Inger Willner, Katarina Höök, Marianne Odelros och Margareta Lövne.

Sammanfattning

Stockholms stads samlade kvalitetsredovisning för de pedagogiska verksamheterna grundar sig huvudsakligen på de kvalitetsredovisningar stadens nämnder med pedagogiska verksamheter godkänt under 2008. De behandlar alla en skolform per läsåret 2007/08. Eftersom förskoleverksamhet bedrivs vid 14 stadsdelsnämnder utgör en sammanställning av dessa förskolans underlag. Förutom kvalitetsredovisningar består underlaget av elevhälsorapport, inspektionsrapporter, inspektörernas erfarenheter, statistik från staden och Skolverket samt andra adekvata rapporter och utredningar.

Stadens kvalitetsredovisning syftar till att ge en helhetsbild och analys av kvalitetsutveckling och måluppfyllelse samt lämna förslag till fortsatt arbete för kvalitetsförbättringar. Redovisningen ska bl.a. utgöra underlag för strategisk planering och kommande års budgetarbete.

De redan godkända kvalitetsredovisningarna per skolform redovisar förutsättningar för sina verksamheter, analys och bedömning av måluppfyllelse per läroplansområde samt formulerade förbättringsområden och/eller utvecklingsinsatser. Stadens samlade kvalitetsredovisning beskriver därför mer övergripande tre områden; systematiskt kvalitetsarbete, kunskapsutveckling samt trygghet och miljö. Redovisningen mynnar ut i en slutdiskussion och förslag till fortsatt arbete.

Inom området **systematiskt kvalitetsarbete** konstaterade staden redan i 2007 års kvalitetsredovisning att verksamheter, förvaltningar och nämnder under de senaste fem åren strukturerat upp kvalitetsarbetet och att förbättringarna varit påtagliga. Som ett led i att ytterligare stärka den utvecklingen startade under 2008 ett projekt i utbildning i lokalt kvalitetsarbete. Det riktar sig till samtliga pedagogiska verksamheter i staden.

Årets kvalitetsredovisning konstaterar att den positiva utvecklingen fortsätter. Flertalet nämnder följer den struktur och innehållsliga uppläggning som anges i stadens anvisningar. Redovisningarna är mer sammanhållna, reflekterande och den berättande texten minskar till förmån för en begynnande analys. Men det finns delar som kan utvecklas ytterligare. Till exempel saknas ibland kopplingen mellan resultatanalyser och förslag till utvecklingsområden. Positivt är att det finns en strävan efter ett förbättrat kvalitetsarbete parat med en medvetenhet om att brister finns.

Merparten av stadsdelsförvaltningarna och utbildningsförvaltningen beskriver ett pågående arbete med utveckling av mer systematiserade och strukturerade dialoger med verksamhetsansvariga utifrån kvalitetsredovisningar och arbetsplaner som ett led i att stödja och utveckla kvalitetsarbetet på lokal nivå.

Kunskapsutveckling är ett omfattande område. I årets redovisning behandlas förskola och alla skolformsområden inom staden i ett femårsperspektiv, 2004-2008.

Förskolan har under femårsperioden fortsatt att utveckla en framgångsrik verksamhet. Särskilt framgångsrika områden är språkutveckling, matematik, pedagogisk miljö och pedagogisk dokumentation. Genusarbetet, som hade sin kulmen i mitten av perioden, är nu mer osynligt. 85 till 90 procent av föräldrarna är nöjda med vad barnen får göra, hur de ges stimulans och stöd att utvecklas i förskolan.

Det finns få indikatorer som är användbara för att bedöma kvaliteten i stadens *särskoleverksamheter*. Förutom skolornas egna bedömningar av sin kvalitet är det huvudsakligen de regelbundet återkommande brukarundersökningarna som finns att tillgå. De brukarundersökningar som gjordes 2006 och 2009 visade att föräldrar till elever i obligatorisk särskola och träningsskola gav ett övervägande positivt helhetsomdöme. I gymnasiesärskolan är eleverna mest nöjda med det stöd och den hjälp de får av sina lärare. De sär vuxt studerande trivs med sina studier men nöjdheten med lektionerna minskade mellan 2005 och 2008.

Inom *grundskolan* har det inte skett någon tydlig resultatförbättring under de redovisade fem åren när det gäller andelen godkända elever i årskurs 9. Det är i genomsnitt cirka 10 procent av eleverna som inte når behörighet att söka till nationellt program till gymnasiet och cirka 25 procent av eleverna som inte får godkänt i alla ämnen. Dessa andelar har varit konstanta under de senaste fem åren. Men det är fortsatt stora skillnader mellan elevers och skolors resultat i Stockholm. De brukarundersökningar som gjorts visar att föräldrar och elever är nöjda med skolans undervisning och lärarnas förmåga att ge goda kunskaper. Som helhet finns dock en liten men negativ trend sedan 2005.

Det har gjorts många ambitiösa satsningar för och i Stockholms skolor, men det saknas en samlad uppföljning och redovisning om vilka resultat insatserna gett. Det finns heller inte någon samlad resultatuppföljning av kvaliteten inom *förskoleklass och fritidshem*. Genomförda brukarundersökningar visar en svag negativ trend men föräldrarna är ändå nöjda med fritidshemmen. Mest nöjda är de med öppettider, personalens sätt och samarbetet med skolan.

För *gymnasieskolans* del konstateras att den genomsnittliga kunskapsutvecklingen huvudsakligen är positiv. Klyftan förefaller dock öka mellan en allt större andel elever som inom ramen för ett nationellt eller specialutformat program lyckas väl och en mindre andel som av olika skäl inte uppnår behörighet för nationellt program i grundskolan. Det finns också en tydlig klyfta mellan skolor som domineras av elever som börjar gymnasieskolan med höga meritpoäng, goda förkunskaper och god studiemotivation och skolor som i de avseendena har svårare förutsättningar. Av de brukarundersökningar som genomförts under femårsperioden framgår att det efter en lång tid av konstant uppgång även för gymnasieskolan finns en tendens till nedgång.

Inom den *kommunala vuxenutbildningen* har trenden vänt uppåt på den grundläggande nivån när det gäller andelen studerande som får godkänt betyg, men nivån är fortsatt låg. På den gymnasiala nivån uppnår betydligt fler studerande på yrkeskurser godkänt betyg än de på allmänna kurserna. Generellt har de studerandes nöjdhet inom komvux ökat under femårsperioden och de är genomgående mycket nöjda, framför allt med lärarna.

I förhållande till riksgenomsnittet ligger *sfi* i Stockholm på en lägre nivå när det gäller studerande som uppnår en godkänd nivå efter två års studier. En förklaring kan vara den relativt gynnsamma arbetsmarknaden i Stockholm som gör att studerande hoppar av sina studier eller läser parallellt med att de arbetar. På de lägre kursnivåerna har dock resultaten förbättrats. Enligt de genomförda brukarundersökningarna har de studerandes nöjdhet generellt ökat och de är mycket nöjda.

Inom området *trygghet och miljö* behandlas såväl fysisk som psykisk hälsa, diskriminering och kränkande behandling, elevhälsoarbete och inflytande utifrån såväl årets resultat som i ett femårsperspektiv. Sammanfattningsvis bedöms elevernas hälsa vara god men att det finns oroande inslag som till exempel flickors utsatthet. De flesta elever är också trygga men mobbning är ett problem. Andelen elever som känt sig mobbade eller trakasserade någon gång har ökat. Av de brukarundersökningar som gjorts framgår att mellan 5 och 10 procent i grundskolan är ganska eller mycket missnöjda med tryggheten i skolan. Det är en hög siffra i antal individer räknat. Trots detta får trygghet i skolan högst betyg av alla frågeområden i brukarundersökningarna.

Mot bakgrund av resultaten i årets kvalitetsredovisning kvarstår ett antal utmaningar inför det fortsatta arbetet. Redovisningen avslutas med att föreslå att stadens förvaltningar med ansvar för pedagogiska verksamheter ska utveckla rutiner och arbetsformer genom att

- Utveckla, samordna och stödja det kommungemensamma systematiska kvalitetsarbetet. I detta arbete tydliggöra olika nivåers ansvar och uppdrag för att säkerställa måluppfyllelse och likvärdighet.
 - Ge fortsatt stöd från stadens ledning i syfte att stärka förskolornas verksamhetsutveckling så att den pedagogiska dokumentationen kan användas både i daglig uppföljning och som en del i ett mer systematiskt kvalitetsarbete.
 - Formulera specifika mål/åtaganden/indikatorer för förskoleklass och skolbarnsomsorg.
 - Utredda stadens ansvar avseende utbildningskvalitet för den stora andel studerande (50 procent) som går i en fristående eller en annan kommuns gymnasieskola.
- Fortsätta stadens ansträngningar för att rekrytera och kompetensutveckla behörig personal till såväl förskola, skolbarnsomsorg som vissa ämnesområden inom skolan.
- I analyser tydligare bedöma hur relationen ser ut mellan mål – arbetssätt – resultat och behov av förbättringsåtgärder i förhållande till givna resurser
 - Fortsätta utvecklingen av de dialoger som sker med anledning av verksamheternas kvalitetsredovisningar

- Utveckla analysunderlag som gör det möjligt att finna lämpliga jämförelseobjekt inom staden och skolor med andra huvudmän
- Fortsätta den innehållsliga utvecklingen av LIS (Stadens Lednings och Informations System) när det gäller sammanställningen av olika former av data. Utveckla modeller eller strukturer som stöd för hur verksamheternas data kan användas på ett mer likartat sätt, och på olika nivåer, för att ge underlag för att underlätta framtagande av bättre analyser av resultat och måluppfyllelse i förhållande till både förutsättningar och processer.
 - Utveckla brukarundersökningar och andra uppföljningsdata så att det går att koppla resultat från olika källor till varandra
- Genom ett aktivt FoU-arbete utveckla strategier för att kartlägga och belysa mer långsiktiga effekter och eventuella konsekvenser av genomförda förändringar och åtgärder samt analysera hur olika insatser påverkar varandra.
 - Följa upp effekterna av exempelvis resursfördelningssystem, omorganisationer, utvecklingsinsatser etc.

Systematiskt kvalitetsarbete

I de anvisningar som finns för stadens pedagogiska verksamheter ingår att redogöra för sitt kvalitetsarbete. Det systematiska kvalitetsarbetet är också en del av stadens skolinspektions uppföljningspunkter.

I stadens samlade kvalitetsredovisning för 2007 lämnades förutom en redogörelse för det senaste läsårets kvalitetsarbete i nämnderna även en övergripande bild av hur staden utvecklat sitt systematiska kvalitetsarbete under en femårsperiod. Av den anledningen görs nedan endast en beskrivning av det senaste årets och nu pågående arbete. Avsikten är att beskriva hur det systematiska kvalitetsarbetet som bedrivs på olika nivåer, från verksamhetsnivå via nämnd till stadens samlade kvalitetsredovisning, har utvecklats och förändrats under det senaste året.

Från och med 2007 upprättas i staden en kvalitetsredovisning per skolform. Det innebär att stadens samlade kvalitetsredovisning grundar sig på fyra kvalitetsredovisningar; en för vardera förskola, grundskola, gymnasieskola och vuxenutbildning. De 14 stadsdelsförvaltningarnas kvalitetsredovisningar, som avser förskolan, behandlades och godkändes i respektive nämnd under perioden november till december 2008. De har senare på tjänstemannanivå sammanställts av utbildningsförvaltningen efter att i dialoger med företrädare för förskolan i stadsdelsförvaltningarna ha diskuterat de övergripande resultaten. Kvalitetsredovisningen för förskolan är inte behandlad som en helhet av någon nämnd. Grundskolans och vuxenutbildningens kvalitetsredovisningar behandlades och godkändes av utbildningsnämnden den 27 november 2008. Samtliga nämnders kvalitetsredovisningar redogör för måluppfyllelsen för respektive läroplans olika målområden.

Vidtagna åtgärder utifrån stadens samlade kvalitetsredovisning för 2007

Ett återkommande ämne i flertalet förvaltningars kvalitetsredovisningar under senare år har varit behovet av kunskaper i hur man formulerar uppföljningsbara mål, hur man bedömer resultat och gör analyser, hur man gör personal, föräldrar och elever delaktiga i kvalitetsarbetet och framför allt hur man praktiskt arbetar med kvalitetsfrågorna. I utbildningsnämndens utvecklingsplan är resurser avsatta för utbildning i lokalt kvalitetsarbete för samtliga skolformer under en tvåårsperiod. Ett av syftena är att alla inom de pedagogiska verksamheterna ska "tala samma språk", d v s ha en definition per begrepp på åtagande, mål, analys, kvalitetskriterier etc.

Arbetet ska länkas samman med stadens styr- och uppföljningssystem, stadens kvalitetsutmärkelse och kvalitetssystem för de pedagogiska verksamheterna. Under året har projektet "Utbildning i lokalt kvalitetsarbete" startat. Projektet har genomfört utbildning inom områdena målformulering, uppföljningsmetoder, analys etc. Projektet har nått ut till i stort sett samtliga förskoleenheter i staden, ett 40-tal grundskolor och 12 gymnasieskolor. Totalt deltar cirka 400 personer i projektets verksamhet. Det kommer att fortsätta under läsåret 2009/10 och strävar efter att nå ytterligare, både kommunala och fristående, verksamheter med olika anpassade och utvecklade former av stödinsatser. Projektet har under året deltagit i utvecklandet av ett gemensamt självvärderingsinstrument för stadens förskolor som kommer att utgöra underlag för en ny indikator i stadens budget.

Inom staden görs successiva förändringar för att utveckla och stärka samverkan mellan stadsdelsförvaltningar, utbildningsförvaltningen och stadsledningskontoret. En kvalitetsgrupp, där de olika förvaltningarna är representerade träffas kontinuerligt på initiativ av utbildningsdirektören. Syftet är bl a att trots stadens storlek finna enhetliga strukturer och rutiner för uppföljning och utveckling av kvalitetsarbetet och ta initiativ till resultatdialog på ett stadsövergripande plan samt samordna analysdialoger inför upprättande av en sammanfattad kvalitetsredovisning för förskolan.

Stadsledningskontoret och utbildningsförvaltningen har under 2008 samverkat för att skapa en bättre överensstämmelse och samordning mellan stadens och de statliga förordningarnas krav i det integrerade lednings- och styrsystemet (ILS) för förskolan och samtliga skolformer. Det arbetet har nu lett fram till att de pedagogiska verksamheternas redovisningar i ILS-webben är tydligt relaterade till de övergripande mål för verksamheten som finns i läroplanerna och andra förordningstexter.

I början av 2009 öppnade en servicetjänst, Jämför service, på stadens hemsida www.stockholm.se. Syftet är att föräldrar och elever/studerande på ett enkelt sätt ska kunna jämföra olika skolor med varandra där de uppgifter som presenteras är kvalitetsssäkrade.

Kvalitetsarbete på nämndnivå

I stadens samlade kvalitetsredovisning för 2007 sades att nämndernas kvalitetsredovisningar var av skiftande karaktär men att de uppvisade en högre kvalitet än tidigare år. Den utvecklingen fortsatte under 2008. I stadens uppföljningsanvisningar för budget etc finns även en kortfattad anvisning för nämndernas kvalitetsredovisningar. Flertalet nämnder följer den struktur och innehållsliga uppläggning som anges i stadens anvisningar. Redovisningarna är mer sammanhållna, reflekterande och den berättande texten minskar till förmån för en begynnande analys även om utvecklingspotentialen fortfarande är hög. Det finns en strävan efter ett förbättrat kvalitetsarbete parat med en medvetenhet om att brister finns.

Merparten av stadsdelsförvaltningarna och utbildningsförvaltningen beskriver ett pågående arbete med utveckling av mer systematiserade och strukturerade dialoger med verksamhetsansvariga utifrån kvalitetsredovisningar och arbetsplaner som ett led i att stödja och utveckla kvalitetsarbetet på lokal nivå.

Förskola

Nämndernas kvalitetsredovisningar

Stadsdelsnämndernas kvalitetsredovisningar är mer utvecklade än föregående år men fortfarande är det mycket vanligt att analys tolkas som beskrivning och att resultat och bedömning av måluppfyllelse saknas. Detta leder till brister i kopplingen mellan resultat och utvecklingsområden. När berättandet dominerar blir det svårt att se kopplingen mellan vad man gjort och vad som varit framgångsrikt i arbetet. Det är sparsamt med angivna bedömningsgrunder och därmed blir målstyrningen otydlig.

Förskolornas uppdrag är att mäta verksamhetens förmåga att skapa förutsättningar för att nå de uppsatta målen, inte att mäta barnens individuella resultat. Det ställer speciella krav på att formulera mål och bedömningsgrunder för att kunna följa resultaten och utvecklingen över tid. Det gör det i sin tur nödvändigt att personalen diskuterar igenom strävansmålen för att finna kriterier som underlag för bedömningen. Att så inte alltid sker blir tydligt när några stadsdelsnämnder t.ex. anger att verksamheten nått måluppfyllelse men inte beskriver resultatet och inte heller anger vare sig indikatorer eller kriterier för bedömningen.

Flera av årets kvalitetsredovisningar har i hög grad sammanfattat verksamheternas kvalitetsredovisningar till en gemensam redovisning. Men det finns undantag. Så kan man exempelvis se hur Hägersten-Liljeholmen, Norrmalm, Södermalm och Östermalm på ett tydligt sätt strävar efter att finna det stadsdelsövergripande perspektivet och anstränger sig att samla in data som ska ge en mer övergripande bild utifrån de specifika nämndmål som beslutats av stadsdelsnämnden. I likhet med övriga skolformsvisa kvalitetsredovisningar uppstår ibland oklarheter om hur kvalitetsredovisningsuppdraget ska genomföras på de olika nivåerna. Det finns tendenser till att man på nämndnivå vill formulera utvecklingsåtgärder som egentligen är den underliggande nivåns ansvar och att man i sina kvalitetsredovisningar endast i begränsad omfattning berör vad man från den egna nivån gjort för att stödja och stärka en förbättrad måluppfyllelse.

För de stadsdelsförvaltningar som följt de beskrivningar de fått in från enheterna, blir det också tyngdpunkten i dokumentet. Viljan att göra en övergripande bedömning av kvaliteten i stadsdelsnämndens förskolor får vika för önskan att berätta hur det ser ut. Ibland blir presentationen mer ett smörgåsbord av goda exempel på de arbetssätt som används i verksamheterna. På så sätt blir det svårt att avgöra om beskrivningarna är generella eller de endast utgör exempel på olika fenomen eftersom en samlad analys och bedömning saknas.

Förvaltningarnas stöd till enheterna

Förvaltningarna är i sina kvalitetsredovisningar självkritiska och uttrycker behov av att utveckla utvärderingsformerna. Hur de kommit fram till angivna utvecklingsområden är inte alltid tydligt. Redovisningarna bekräftar att bristande bedömning av måluppfyllelse och analys av resultat gör det svårt att se kopplingen mellan resultaten och utvecklingsområdena.

Sex stadsdelsnämnder beskriver en process som tyder på att förskoleenheternas kvalitetsredovisningar blivit bättre till form och innehåll. I stort beskrivs en förändring från ett mer beskrivande angreppssätt till

en tydligare och mer analyserande och värderande inriktning. Även om förvaltningarna anser att det lokala kvalitetsarbetet förbättrats kvarstår det i flertalet stadsdelsnämnder som ett fortsatt förbättringsområde.

Många stadsdelsnämnder beskriver att de använder stadens brukarundersökningar som en utgångspunkt. Presentationen av brukarundersökningarna stannar ofta vid en generell betraktelse över resultatet. Men det finns några förvaltningar som utmärker sig genom att låta brukarundersökningarna också utgöra en väsentlig grund för att ta tillvara brukarnas synpunkter och utifrån dem formulera angelägna utvecklingsområden. Flera stadsdelsförvaltningar genomför egna brukarundersökningar eftersom de anser att stadens brukarundersökningar genomförs för sällan (vart tredje år).

Ungefär en tredjedel av förvaltningarna har förändrat sitt kvalitetsarbete till att i högre grad bygga på dialoger och reflekterande samtal. Flera har utarbetat former där de olika enheterna ges möjlighet att gemensamt reflektera och diskutera utifrån de olika kvalitetsredovisningarna för att i nästa skede gemensamt diskutera sig fram till en analys av för stadsdelsnämnden gemensamma utvecklingsområden.

Intressant är det faktum att förskoleenheternas ledningsorganisationer nu mer än tidigare förstärks med pedagogiska ledare. Därmed tydliggörs den pedagogiska styrningen som bidrar till kontinuitet och systematik liksom långsiktighet i kvalitetsarbetet.

En del förvaltningar har uppmanat sina enheter att använda en modifierad form av Skolverkets självvärderingsinstrumentet BRUK (Bedömning, Reflektion, Utvärdering, Kvalitet) som ett verktyg för att bedöma resultaten och dessutom bidra till att systematisera kvalitetsarbetet. Några av dem är konsekventa och använder självvärderingarna för att jämföra och analysera resultaten mellan exempelvis medarbetar- och brukarundersökningar samt egna enkäter.

Former som lyfts fram som viktiga i kvalitetsarbetet är allas delaktighet, dialogerna, metoder för uppföljning och utvärdering liksom behovet av att ytterligare utveckla den pedagogiska dokumentationen som ett verktyg i uppföljningsprocessen.

Många förvaltningar har satsat på utbildning inom flera områden och arbetar för att ta fram planer för ett mer strukturerat kvalitetsarbete gällande exempelvis språkutveckling, den yttre miljön och pedagogisk dokumentation. Det stöd som beskrivs av flera stadsdelsförvaltningar handlar också om att ta fram gemensamma rutiner för olika aktiviteter och gemensamma frågor att bevaka. I fem redovisningar lyfts deltagande i projektet "Utbildning i lokalt kvalitetsarbete" fram som ett redskap som på sikt kan komma att påverka hur såväl enheter som stadsdelsförvaltning lägger upp sitt kvalitetsarbete.

Utvecklingsområden

Även om förvaltningarna generellt sett anser att verksamheternas kvalitetsredovisningar blivit bättre så kvarstår kvalitetsarbetet som ett viktigt utvecklingsområde i sex förvaltningar. Perspektiven är både allmänna och specifika och rör sig från att förbättra enheternas målformuleringsförmåga och ta fram kriterier till att utveckla former för dokumentation och att stödja ledarskapet i kvalitetsarbetet.

Behovet av att utveckla pedagogisk dokumentation till ett verktyg för analys och verksamhetsutveckling framhålls i likhet med föregående år.

Grundskola

Nämndens kvalitetsredovisning

Grundskolan har för andra året upprättat en skolformsövergripande kvalitetsredovisning. Den följer i stora drag den för staden gemensamma formen för kvalitetsredovisningar. Särskolan och arbetet för elever i behov av särskilt stöd ges ett begränsat utrymme. Däremot får skolbarnsomsorgen en mer framträdande plats i årets kvalitetsredovisning än tidigare.

Grundskolans redovisning presenterar till övervägande del resultat som bygger på samlad betygs- och provstatistik, LUS-poäng (det verktyg som stadens skolor använder för att mäta elevers läsutveckling i årskurserna F till 6), sambandet mellan grundskole- och gymnasiebetyg, sambandet mellan betyg och resultat i nationella prov samt brukarundersökningar. Utifrån detta kan redovisningen mer ses som en ambition att beskriva övergripande frågor och inte försöka sammanställa kvalitetsredovisningar som de 116 verksamheterna lämnat in. I redovisningen ges tydliga exempel på skolor som varit mer eller mindre framgångsrika utifrån olika frågeställningar. Men resultaten får i redovisningen i hög grad stå för sig själva

som beskrivning av nuläget och endast begränsade försök till analyser eller problematiseringar av dem görs.

Elever i behov av särskilt stöd redovisas i huvudsak genom beskrivning av förändrat antal särskilda undervisningsgrupper. Ingen diskussion förs om syftet eller effekterna av de förändrade grupperingarna eller den tendens som tycks finnas att skolorna i större utsträckning än tidigare försöker ”ta hem” sina elever och ordna undervisningen för dem inom den egna skolan.

I likhet med den kritik som grundskolans kvalitetsredovisning lyfter fram för verksamheterna brister till stor del även den egna kvalitetsredovisningen inom samma område. Det gäller i huvudsak att såväl analyser av redovisade resultat som kopplingen mellan resultatredovisning och föreslagna utvecklingsområden kan utvecklas.

Förvaltningens stöd till enheterna

Även kvalitetsredovisningen för grundskolan belyser en förändring i kvalitetsredovisningarna från verksamheterna. ”Betydligt fler innehåller i år analyser även om analysdelen alltjämt har hög utvecklingspotential.” Men man gör också bedömningen att cirka 10-15 procent av redovisningarna fortfarande håller en låg kvalitet och inte svarar upp mot förordningens krav. Grundskolans ledning bedömer att det fortfarande finns ett utvecklingsbehov som bör stödjas. Jämfört med förra årets kvalitetsredovisningar tar förskoleklassen och skolbarnsomsorgen en större plats. Även arbete inom särskolan nämns oftare men det finns fortfarande stora skillnader i på vilket sätt särskolan lyfts fram i verksamheternas kvalitetsredovisningar.

Redovisningen beskriver olika insatser som gjorts för att stärka det lokala kvalitetsarbetet. Så har exempelvis stadens egna skolinspektörer erbjudit sig att medverka som analysstöd utifrån de av Skolverket 2006-2007 genomförda inspektionerna. Ett 50-tal grundskolor fick då stöd i att utifrån Skolverkets rapport, egen kvalitetsredovisning och arbetsplan se över sina strategier för kvalitetsarbete och utveckling av system och strukturer för ett mer målstyrt arbete.

Inom grundskoleavdelningen genomför man nu för andra året i rad pedagogiska revisioner. Det är en arbetsform som är under utveckling och ett tillfälle då skolans ledningsgrupp samlas med ansvarig biträdande grundskolechef, handläggare och budgetcontroller för att diskutera och få en återkoppling på kvalitetsarbete, resultat och resursutnyttjande och relatera detta till olika utvecklingsområden.

Grundskoleavdelningen genomförde under året en egen genomlysning av fritidshemsverksamheten för att skaffa sig en bättre bild av nuläget. Genomlysningen har lett fram till ett prioriterat utvecklingsområde avseende samverkan skola - fritidshem samt ett förbättrat ledningsstöd för skolbarnsomsorgsverksamheten.

Utvecklingsområden

Följande utvecklingsområden identifierar ansvariga för grundskolan för läsåret 2008/09 i syfte att förbättra kvalitetsarbetet

- Utveckla ett analysinstrument för ”välskötta” skolor
- Utveckla och fördjupa de pedagogiska revisionerna
- Fortsatt utvecklingsarbete inom IT, likvärdig bedömning och betygssättning, språkutveckling, kvalitetsarbete, matematik och naturvetenskap/teknik

Rent generellt kan sägas att områdena att fördjupa och utveckla den pedagogiska revisionen och att fortsätta utvecklingen inom kvalitetsarbete har en koppling till de resultat och analyser som presenteras när det gäller brister i kvalitetsarbetet. Detsamma kan gälla analysinstrumentet ”välskötta skolor”. Man kan också konstatera att av fyra utvecklingsområden som lyfts fram i kvalitetsredovisningen berör två mer centrala processer och förändringsarbete medan övriga två är mer verksamhetsinriktade.

Gymnasieskola

Nämndens kvalitetsredovisning

Gymnasieskolans kvalitetsredovisning har en inriktning på i huvudsak beskrivning av såväl resultat som olika aktiviteter som bedrivs i verksamheterna. I kvalitetsredovisningen ges gymnasiesärskolan ett eget utrymme. Redovisningen bygger på den struktur som efterfrågas i stadens anvisningar men saknar till stor

del analyser av resultat och effekter av åtgärder och arbetssätt. Resultatsammanställningarna är omfattande med få övergripande analyser av data. Ett stort utrymme ges i redovisningen för att beskriva olika arbetssätt som används ute i verksamheterna. Intentioner finns till att försöka se framträdande drag, trender eller tendenser i de inlämnade kvalitetsredovisningarna men en sammanfattande analys och åtgärdsförslag som kopplar resultat till processer är däremot mindre förekommande.

Förvaltningens stöd till enheterna

Det område som i gymnasieskolans kvalitetsredovisning blir tydligast belyst utifrån värderande omdömen är det lokala kvalitetsarbetet. Generellt anses kopplingen mellan arbetsplan och kvalitetsredovisning som bättre. Men kopplingen mellan anvisningar och kvalitetsredovisning beskrivs som begränsad. Endast cirka 50 procent av redovisningarna anses följa anvisningarna. Verksamheterna kritiserar också för att till viss del ha återanvänt tidigare texter och för att inte ha sänt in det material som de anmodats göra. Som i tidigare kvalitetsredovisningar beskriver skolorna relativt väl vad de ska göra och hur det genomförts. Däremot brister kvalitetsredovisningarna enligt ansvariga för gymnasieskolan fortfarande vad gäller resultatredovisning och analys av resultaten, vilket medför att de åtgärder som redovisas i verksamheternas kvalitetsredovisningar inte alltid framstår som en konsekvens av resultaten. Den värdering och analys som görs av kvalitetsarbetet leder också till en formulering kring utvecklingsområdet ”Kvalitetsarbete-/redovisning samt stöd i analys av måluppfyllelse för skolans ledningspersonal och annan personal.”

I kvalitetsredovisningen för gymnasieskolan synliggörs inte några åtgärder som genomförts för att stödja och utveckla det lokala kvalitetsarbetet. I motsats till i stort sett samtliga andra nämnder beskrivs inte heller något system med dialoger och återkoppling till verksamheterna när det gäller inlämnade kvalitetsredovisningar och arbetsplaner även om sådana samtal förts. Förvaltningen har uppmuntrat skolorna att delta i projektet ”utbildning i lokalt kvalitetsarbete” vilket medfört att 12 gymnasieskolor deltagit utbildningens första omgång.

Utvecklingsområden

Som en effekt av den granskning som gjorts av verksamheternas kvalitetsarbete identifierar ansvariga för gymnasieskolan utvecklingsområdet:

- Kvalitetsarbete-/redovisning samt stöd i analys av måluppfyllelse för skolans ledningspersonal och annan personal.

Rent generellt kan även här påstås att utvecklingsområdet har en klar koppling till de resultat och analyser som presenteras. Kopplingen till de lokala utvecklingsområden som lyfts i enheternas kvalitetsredovisning är däremot mer begränsad.

Vuxenutbildning

Nämndens kvalitetsredovisning

Vuxenutbildningens kvalitetsredovisning strävar i hög grad efter att bearbeta resultat från betygssammanställningar, ”spindeln”(se nedan), brukarundersökningar m.m. i ett mer helhetligt perspektiv. Till dessa resultatredovisningar kopplas också erfarenheter från de systematiska dialoger kring kvalitetsredovisningar och arbetsplaner som genomförts med anordnarna. Redovisningen är uppdelad på sfi, grundläggande och gymnasial komvux samt särvox. Inom de olika läroplansområdena relateras olika resultat till varandra. Trender försöker påvisas och tolkningar eller strävan till förståelse finns inbyggda i analyserna för att beskriva varför resultaten blev som de blev. Konsekvent finns också ambitionen att göra jämförelser mellan verksamheter i egen- och extern regi.

Förvaltningens stöd till enheterna

I vuxenutbildningens kvalitetsredovisning beskrivs att anordnarnas kvalitetsredovisningar håller en ojämn kvalitet. Ansvariga tycker sig se en tendens till att kvalitetsredovisningarna från externa anordnare håller en högre kvalitet än redovisningarna från den egna regionen. Även verksamheternas följsamhet till de anvisningar som finns är ojämn och en revidering av anvisningarna föreslås. Fortfarande beskrivs analyserna som eftersatta och ansvariga ser ett behov av fortsatt utvecklingsarbete inom kvalitetsområdet.

Vuxenutbildningen har arbetat med strukturerade dialoger mellan förvaltning och genomförare. Som stöd för jämförelser och kvalitetsbedömning av verksamheterna har ledningen centralt utarbetat en enkät bestående av knappt 20 frågor som samtliga anordnare ska se till att de studerande besvarar. Med stöd av

detta jämförelsematerial ("Spindeln") och gemensamma bedömningsunderlag som bl.a. byggt på Skolverkets BRUK-material (Bedömning, Reflektion, Utvärdering, Kvalitet), brukarundersökningar och betygsstatistik har dialoger genomförts rörande det lokala kvalitets- och utvecklingsarbetet. Vuxenutbildningens kvalitetsredovisning är den redovisning som på ett mer utvecklat sätt använder fler olika former av statistik och uppföljningsunderlag och dessutom försöker relatera dessa till varandra i sina tolkningar och analyser.

Utvecklingsområden

Ansvariga för vuxenutbildningen framhåller följande punkter som angelägna vad gäller ett förbättrat kvalitetsarbete;

- Förvaltningen kommer även fortsättningsvis att genomföra strukturerade dialoger med ansvariga hos de olika anordnarna i samband med inlämnandet av kvalitetsredovisningar och arbetsplaner och vid behov.
- Därutöver fortsätter förvaltningen att arbeta efter den utvecklingsplan inom de prioriterade utvecklingsområdena som antogs av utbildningsnämnden i maj 2008 och som revideras i samband med verksamhetsplan 2009. De prioriterade områdena är; Kompetenshöjande insatser inom kvalitetsarbete, bedömning och betyg, språkutveckling samt matematik.

Utifrån de analyser och bedömningar som görs i redovisningen utkristalliseras många utvecklingsområden. I redovisningen blir det otydligt om detta är områden som alla bör arbeta med eller om de är formulerade mer inriktat mot specifika verksamheter.

Kopplingen mellan utvecklingsområden och förbättrat kvalitetsarbete

Idealt sett borde de utvecklingsområden som kommer fram i de skolformsvisa kvalitetsredovisningarna vara baserade på de resultat och analyser som görs. Så är inte alltid fallet även om det är gemensamt för samtliga skolformer att behovet av ett förbättrat kvalitetsarbete på lokal nivå kvarstår.

Övriga utvecklingsområden som lyfts fram i de olika kvalitetsredovisningarna befinner sig ibland på olika nivåer där det från centralt håll ibland förespråkas insatser som tycks ha ett begränsat stöd i enheternas kvalitetsredovisningar och inom områden som ibland ligger väl nära verksamheternas ansvarsområden. Genom mer utvecklade resultatanalyser på såväl verksamhets- som förvaltningsnivå skulle det eventuellt bli tydligare vilka insatser som bör göras och mot vem de bör riktas. I samtliga skolformsvisa kvalitetsredovisningar finns en tendens att medelvärden i hög grad är de resultat som föranleder förslag till åtgärder i ett relativt brett perspektiv som vänder sig till alla. Med bättre analyser skulle åtgärderna på ett tydligare sätt kunna riktas till verksamheter som har mer påtagliga behov av dem.

Både grundskolans, gymnasieskolans och vuxenutbildningens redovisningar pekar på de stora skillnader som finns mellan olika skolor. Men det görs få försök att resonera kring vad dessa skillnader kan bero på eller vilka arbetssätt som eventuellt skulle vara möjliga att använda om man skulle önska sig mindre skillnader eller vilka arbetsmetoder som verkar leda till ett bättre resultat.

Det är inte heller så att de föreslagna utvecklingsområdena alltid bygger på de resultat eller resonemang som förs i texterna utan tycks ibland snarare vara ett uttryck för den övergripande nivåns intentioner byggt på annat underlag än presenterat.

Kunskapsutveckling

Kunskapsutveckling beskrivs i årets kvalitetsredovisning ur ett femårsperspektiv, 2004-2008. Avsikten är att med de åren som utgångspunkt försöka blicka framåt mot kommande år av förändringar i styrdokumenterna för utbildningsväsendet. Avsnittet omfattar hela utbildningssystemet från förskola till vuxenutbildning.

Förskolans styrdokument har under perioden fått ett ökat genomslag i verksamheten, som inneburit en starkare betoning på läroplansområdet Utveckling och lärande. Förskolans läroplan innehåller endast strävansmål, alltså mål som beskriver önskvärda processer snarare än färdiga resultat. Det innebär att resultaten inte går att särskilja från processen i förskolan. Därför redovisas områden och arbetssätt i förskolan som i olika sammanhang bedömts som framgångsrika i kvalitetsredovisningar och inspektionsrapporter och andra utvärderingar som tagits fram under åren.

Skolans kunskapsuppdrag har kommit allt mer i fokus och utbildningspolitiken har inriktats på att förtydliga och förstärka detta uppdrag i lagstiftning och i statliga och lokala styrdokument. Utbildningsnämnden har som mål fastställt att fler elever och studerande ska nå målen för utbildningen. Denna målsättning har bland annat kommit till uttryck i satsningar på ett omfattande utvecklingsarbete för att höja elevernas måluppfyllelse och nå en skola i världsklass. Fokuseringen på kunskapsuppdraget avspeglar sig också i kvalitetsredovisningar och inspektionsrapporter och andra utvärderingar under perioden.

Området kunskapsutveckling rymmer flera delområden; förskolans arbetssätt inom läroplansområdet Utveckling och lärande, de faktiska elevresultaten mätt i siffror i form av betyg, elevernas uppfattning om undervisningens kvalitet, bedömaröverensstämmelse, lärarkompetens och skicklighet, olika gruppers storlek, resurser, skolledningars medverkan i kunskapsutvecklingen etc. Kapitlet försöker fånga upp merparten av delområdena och se helheten, peka på förbättringsområden och eventuella områden i behov av vidare utredning eller forskning.

Förskola - resultat och måluppfyllelse

Den aktuella perioden, 2004–2008, har varit en dynamisk tid för förskolan i Sverige och i Stockholm. Läroplanen som infördes 1998 innebar att förskolan blev det första steget i det livslånga lärandet. Implementeringen har fortsatt och varit framgångsrik konstaterar Skolverket tio år efter reformen. Reformen infördes om allmän förskola för 4-5-åringar liksom maxtaxa och en lag mot diskriminering och annan kränkande behandling med krav att alla verksamheter ska upprätta en likabehandlingsplan. I Stockholm antogs en förskoleplan 2003 och i samband med det inrättades förskoleinspektionen med uppdrag att granska kvaliteten i kommunala och enskilt drivna förskolor. Planen gällde fram till och med 2007 och våren 2009 togs en ny förskoleplan av kommunfullmäktige.

Stadens kompetensfond bedrev under perioden 2003-2006 en omfattande fortbildningsverksamhet riktad mot förskolan med bland annat utbildning av barnskötare till förskollärare, utbildning av utbildad personal till barnskötare samt fördjupningskurser för utbildade barnskötare. Även stadens språkforskningsinstitut bidrog med kompetenshöjande insatser. Organisationen har även förändrats och nya roller har uppkommit, exempelvis har under perioden antalet pedagogiska ledare ökat. Den föräldraaktiva inskolningen har successivt fått stort genomslag i de flesta stadsdelarna. Under hela perioden har det varit svårt att rekrytera förskollärare.

Perioden präglades av ett ökat behov av förskoleplatser och krav på minskade barngrupper med stor utbyggnad som följd. Antalet inskrivna barn i förskoleverksamhet har ökat med 5 procent per år från 33 205 till 41 232. Andelen barn i enskilt driven verksamhet ligger stabilt på cirka 35 procent. Antal barn per anställd har varierat något kring 4,9 men minskat till 4,6 år 2008. Barngruppstorlekarna har varierat kring ett genomsnitt på cirka 15 barn per avdelning. Andelen barn per förskollärare har också varierat något kring ett medelvärde på 11 barn per förskollärare. De senaste åren har andelen förskollärare i stadens förskolor varit relativt stabil kring 40 procent, men ökade kraftigt till 46 procent våren 2008.

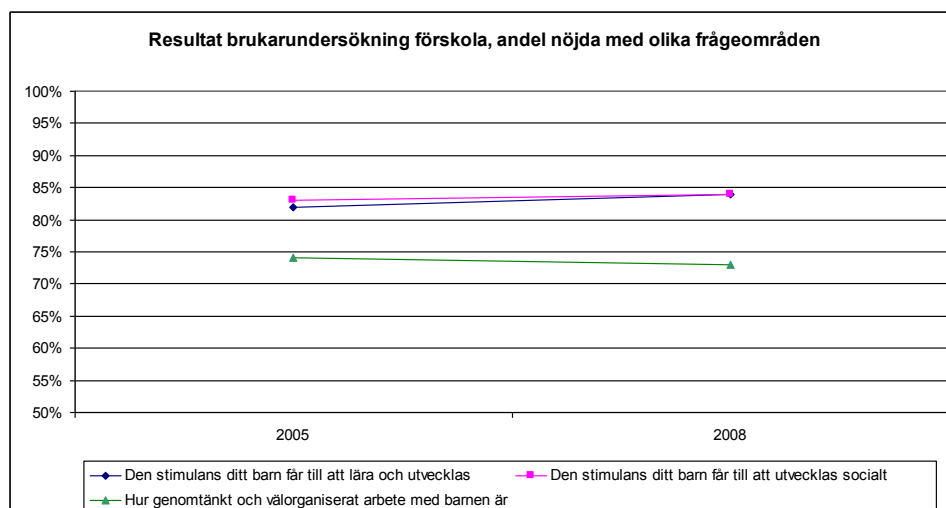
Förskolan har under perioden fortsatt att utveckla verksamheten med många exempel på goda arbetssätt och processer. Ett framgångsrikt område som särskilt lyfts fram i nämndernas kvalitetsredovisningar och i

inspektörernas årsrapporter är språkutveckling, där många insatser görs. Det har funnits med under alla år även om begreppet har vidgats till att omfatta kommunikation i vidare mening. Även matematik och förutsättningar för lek har tagits upp samtliga år. Detsamma gäller den pedagogiska miljöns betydelse, något som betonats allt mer under perioden. Pedagogisk dokumentation lyfts fram allt mer som ett verktyg för att skapa förutsättningar för barnens lärande och användningsområdena ökar under åren. Genusarbetet verkar däremot ha kulminerat under mitten av perioden för att sedan bli mer osynligt.

Inom förskoleverksamheten har under perioden genomförts två brukarundersökningar, en 2005 och en 2008. Båda visade på en allmänt stor nöjdhet bland föräldrarna. Det skedde inga större förändringar mellan mätningarna, men nivån var något högre än vid motsvarande undersökningar på 90-talet. Resultatet 2008 visar att 85-90 procent av föräldrarna är nöjda med vad barnen får göra i förskolan, hur barnen ges stimulans och tid att leka, hur barnen får stöd för att utvecklas socialt samt den stimulans barnen får för att lära och utvecklas. Nästan lika många, 75-80 procent, är nöjda med tillgång till lekredskap och pedagogiskt material, hur genomtänkt och välorganiserat arbetet är samt det stöd barn får för att utvecklas språkligt. Minst nöjda, cirka 60 procent, är föräldrarna med hur medvetet personalen arbetar med att ge pojkar och flickor lika möjligheter.

DIAGRAM I

Föräldrars nöjdhet med förskolan

Källa: USK OBS! Skalan börjar på 50 %.

Barn i behov av särskilt stöd

I förskolan är nästan alla barn i behov av särskilt stöd integrerade i den ordinarie verksamheten. Det finns några specialverksamheter centralt i staden och några stadsdelar har själva eller i samarbete med andra byggt upp egna specialavdelningar.

Förskolornas arbete med barn i behov av särskilt stöd är generellt sett ett väl utvecklat och prioriterat område. En stor majoritet av de förskoleverksamheter som inspekterats har väl utvecklade strategier för sitt arbete och många har mål/åtaganden gällande arbetet med barn i behov av särskilt stöd. I målsättningarna ingår att barnen, utifrån sina förutsättningar, inkluderas och deltar i förskolans gemensamma aktiviteter på så lika villkor som möjligt. För att möjliggöra detta är det vanligt att förskolan i samråd med föräldrarna ansöker om extra verksamhetsstöd. För att följa upp och utvärdera insatserna upprättas då alltid en handlingsplan. Personalen har, enligt inspektörernas erfarenhet, tillgång till den handledning och stöd de anser sig behöva. Stödet organiseras på olika sätt i stadsdelarna och det finns även ett visst samarbete med externa aktörer.

Utvecklingsområden

Inom förskolan finns framgångsrika områden som lyfts fram i kvalitetsredovisningarna men som behöver utvecklas, utvidgas eller fördjupas.

I de senaste årens kvalitetsredovisningar har *språkutveckling* lyfts fram som ett utvecklingsområde och då särskilt modersmål och arbete med flerspråkiga barn. Det finns även en strävan från verksamheterna om att fördjupa arbetet med *matematik* och i viss mån *genusarbete* samt den *pedagogiska miljön*.

Den pedagogiska dokumentationen vill många allmänt utveckla och det finns även ökande ambitioner att kunna använda den som ett verktyg för utveckling och utvärdering.

Analys och frågeställningar

Styrdokument och olika satsningar har fått genomslag i verksamheterna. Läroplanen har enligt Skolverket fått stort och snabbt genomslag, vilket även blir synligt vid stadens inspektioner. I såväl den tidigare som den nu gällande förskoleplanen har barns språkutveckling prioriterats, vilket förskolorna också fokuserat på. Det är uppenbart att fortbildningsinsatserna kring pedagogisk dokumentation, modersmål och andraspråksutveckling har gett resultat och att en ökad medvetenhet skapat behov av ytterligare insatser. Samtidigt krävs uthållighet och långsiktighet för att insatser ska få genomslag, exempelvis tycks genusarbetet inte bedrivas lika aktivt längre att döma av stadsdelarnas kvalitetsredovisningar och inspektörernas erfarenheter. Området lyfts inte heller som prioriterat i den nya förskoleplanen. Prioriteringar av mål påverkar även vad som fokuseras på i kvalitetsredovisningen, till exempel nämns matematik förhållandevis sällan trots att det framgår vid förskoleinspektionerna att det arbetas med detta i verksamheterna.

För att planera stadens insatser på förskoleområdet i framtiden behövs dels en inventering av vilka utvecklingsområden som kvarstår, men det finns även behov av att blicka framåt för att se hur det sammanfaller med kommande krav och behov. I regeringsuppdraget till Skolverket att förtydliga förskolans läroplan och i stadens nya förskoleplan nämns flera områden som kommer att förtydligas. De stämmer väl överens med vad som under åren lyfts fram som utvecklingsområden i stadens förskolor.

Staden har under perioden poängterat vikten av att öka förskollärartätheten, något som är svårt i det nuvarande bristläget samtidigt som utbyggnaden av förskolor fortsätter. Förskollärarna föreslås få ett större ansvar med anledning av förskolans förstärkta pedagogiska uppdrag i den nya läroplanen, vilket understryker detta behov. Staden bör fortsätta och fördjupa gemensamma insatser för att kompetensutveckla befintlig personal, men även för att locka fler till yrket och staden. Detta lyfts också fram i den nya förskoleplanen.

Verksamheterna har under flera år lyft fram behovet av att utveckla det systematiska kvalitetsarbetet. Detta har resulterat i utbildningsförvaltningens projekt Utbildning i lokalt utvecklingsarbete, som satt igång en positiv process. Nu lyfter regeringsuppdraget fram att utvärderingsresultat ska användas som ett led i det systematiska kvalitetsarbetet och förskoleplanen slår fast att detta bland annat ska bygga på pedagogisk dokumentation. Sammantaget ökar behovet av att bedriva utbildning på det här området på olika nivåer.

I kvalitetsredovisningarna beskrivs behov av fortbildning kring språk och särskilt kring modersmål och andraspråk. Nu ska läroplanens mål förtydligas kring språk och i förskoleplanen framhålls att medarbetarna ska ha kunskap om ett interkulturellt förhållningssätt. Här kommer fortbildningsinsatser att behövas, bland annat behövs tydligare strategier för att på ett meningsfullt sätt stödja arbetet med språkutvecklingsinsatser utifrån de olika behov som finns i stadsdelarna.

Särskola - resultat och måluppfyllelse

Kunskapsbedömningen ska stärkas i särskolan. Detta framgår bland annat av regeringens budgetproposition 2008/09. Regeringen har gett Skolverket i uppdrag att genomföra insatser för att stärka kunskapsbedömningen i särskolan och särsvux. Uppdraget ska redovisas i maj 2009. I stadens skolplan betonas att ”målet för särskolans verksamhet är att elever och studerande ska kunna nå så höga kunskapsmål som möjligt utifrån individens förutsättningar”.

Inga särskilda uppföljningar och utvärderingar har gjorts i stadens regi av kunskapsutvecklingen inom särskolan under perioden 2004-2008. Det finns få resultat och bedömningar om elevernas resultat. Det pågår för närvarande inom utbildningsförvaltningen ett arbete med att utarbeta gemensamma kravnivåer för särskolan i Stockholms kommunala grundskolor. Arbetet ingår i ett uppdrag att höja kvaliteten i den obligatoriska särskolan.

Obligatoriska särskolan

Till den obligatoriska särskolan räknas grundsärskolan och träningsskolan. Grundsärskolan tar emot elever med utvecklingsstörning. I träningsskolan tas elever emot med svåra och ofta flera funktionsnedsättningar. I den obligatoriska grundsärskolan fanns läsåret 2007/08 cirka 960 elever inskrivna, varav cirka en tredjedel inom träningsskolan. I Stockholms stad finns särskoleelever i 75 av stadens kommunala grundskolor (50 procent av skolorna). Elever inom obligatoriska särskolan kan antingen gå i särskoleklasser, i samundervisningsgrupper (integrerade med grundskoleelever) eller vara individintegrerade i vanliga grundskoleklasser. Den kommunala obligatoriska särskolan har under perioden genomgått flera omorganisationer. Huvudmannaskapet för den kommunalt drivna obligatoriska särskolan överfördes den 1 januari 2005 till stadsdelsnämnderna från utbildningsnämnden. I samband med omorganisationen av stadens skolverksamhet återfördes huvudmannaskapet för den obligatoriska särskolan till utbildningsnämnden den 1 juli 2007.

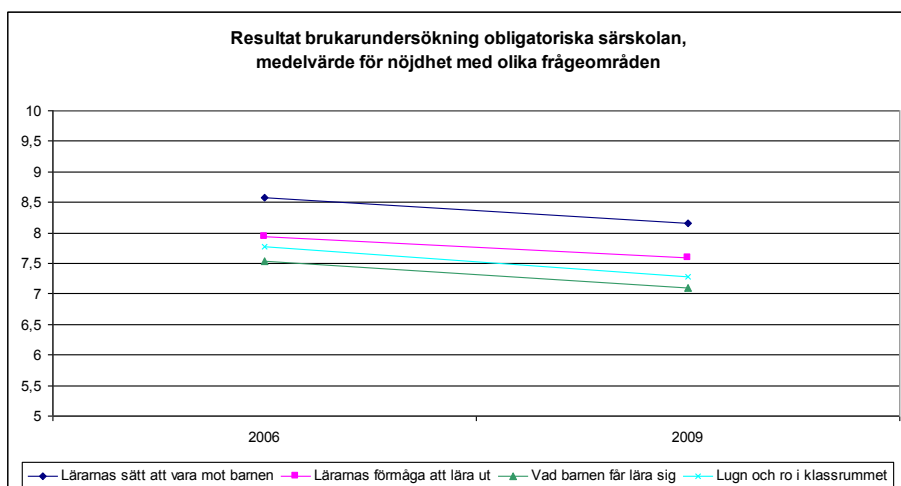
Stadens skolinspektörer konstaterar i sina rapporter att det finns väsentliga områden att utveckla när det gäller särskolan. Ett område är arbetet med inkluderingsstrategier på den enskilda skolan. Det pågår för närvarande ett arbete med att förbättra de individuella utvecklingsplanerna så att dessa, med hjälp av konkreta och utvärderingsbara mål, blir tydligare i att beskriva mer av elevens kunskapsutveckling och mindre kring den sociala utvecklingen.

Brukarundersökningar gjordes hösten 2006 och våren 2009 riktade till alla föräldrar med barn inom obligatorisk särskola och träningsskola i staden. Resultatet av undersökningarna visar att helhetsomdömet om särskolan är övervägande positivt. Det är något färre föräldrar som sätter höga betyg 2009 jämfört med 2006. Andelen uttalat missnöjda har dock inte ökat.

I båda undersökningarna framgår att cirka en fjärdedel av föräldrarna vill ha högre ambitioner och anser att de krav som ställdes på barnen i undervisningen är för låga. Ett visst missnöje finns med hur särskoleklassen ingår i skolans övriga verksamhet och hur datorer och IT används i undervisningen. Föräldrarna har 2009 blivit något mindre nöjda med vad barnen får lära sig, arbetsron i klassrummen och miljön i klassrummet jämfört med tidigare. Högst betyg ger föräldrarna till barnens lärare, tätt följt av lärarnas sätt att vara mot barnen.

DIAGRAM 2

Nöjdhet inom olika frågeområden inom den obligatoriska särskolan

OBS Skalan börjar på 5. Maxvärdet är 10. Källa: USK

Gymnasiesärskola

Inom stadens verksamhet finns fem gymnasieskolor som också bedriver verksamheter inom gymnasiesärskolan. Totalt finns ungefär 350 elever i dessa verksamheter. Knappt 200 av eleverna går ett nationellt eller specialutformat program. De resterande går individuella program, varav cirka 120 på yrkesträning och cirka 40 på verksamhetsträning.

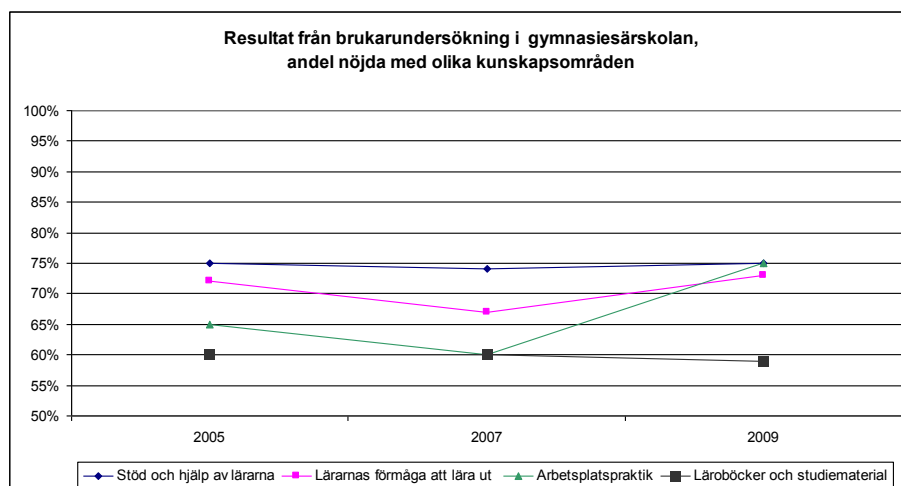
En samlad skolinspektion av gymnasiesärskolan genomfördes 2004 och en sådan ska även genomföras under hösten 2009.

Av skolornas kvalitetsredovisningar framträder en huvudsakligen ljus bild när det gäller bedömningarna av elevernas kunskapsresultat i förhållande till deras förutsättningar. Det som betonas är i hög grad att eleverna genom utbildningen får möjlighet att utvecklas till trygga, ansvarstagande och självständiga ungdomar. Som utvecklingsområde framhålls ofta att elevernas individuella studieplaner behöver utvecklas.

Brukarundersökningar har gjorts 2005, 2007 och 2009 riktade till elever i gymnasiesärskolan. Resultaten i brukarundersökningarna har under femårsperioden visat att eleverna i gymnasiesärskolan är nöjda med sin skola. Mest nöjda är eleverna med det stöd och den hjälp de får av sin lärare, sin APU-praktik och lärarnas förmåga att lära ut saker. Mest missnöjda är eleverna med läroböcker och studiematerial. Jämfört över tid är resultaten relativt oförändrade.

DIAGRAM 3

Elevers nöjdhet inom olika områden i gymnasiesärskolan

Källa: USK OBS! Skalan börjar på 50 procent. Omfattar studerande i både egen regi fristående skolor

Särvux

Undervisning för vuxna utvecklingsstörda bedrivs i en samlad verksamhet i staden.

Utbildningsförvaltningens uppgifter kring särvux är knapphändiga. Antalet studerande varierade mellan 244 och 291 under femårsperioden 2004-2008. Alla på särvux har en individuell studieplan som är anpassad efter den studerandes förutsättningar. Att nå målen innebär för en särvuxstuderande att han avslutat kursen och då sätts ett betyg, godkänd eller väl godkänd. Betyget ”inte godkänd” ersätts med intyg. Antalet satta betyg eller intyg under perioden varierar från 112 till 166. Skolinspektörernas uppfattning är att benägenheten att sätta betyg har ökat inom särvux, men andelen satta betyg och avgivna intyg är fortfarande låg i förhållande till antalet kursdeltagare.

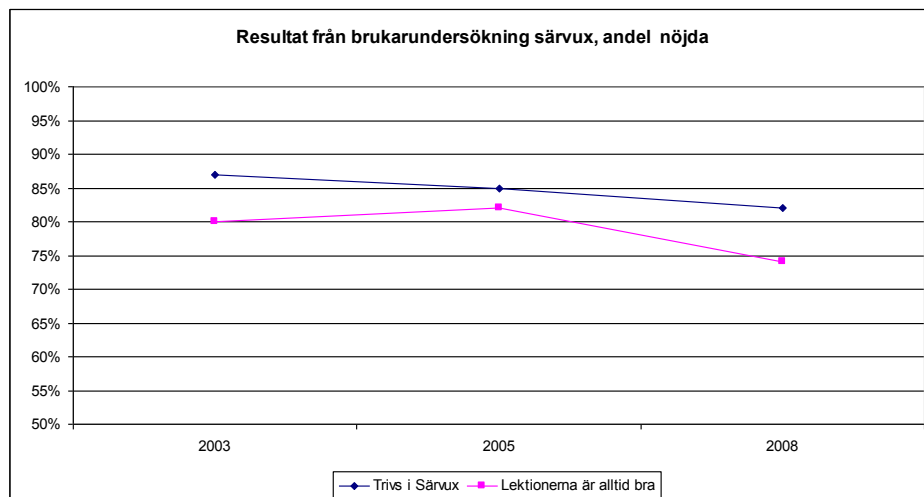
Skolinspektörernas bedömning är att lärarna inom särvux är mycket kunniga och tillsammans har en bred och djup kompetens. De studerande trivs, bemötandet från lärarna är respektfullt och vuxet och studiesituationen erbjuder rikliga möjligheter till eget inflytande. Särvux måste dock, enligt inspektörernas bedömning, bli bättre på att lyfta fram mål och betygskriterier i kurserna samt tydliggöra för de studerande hur deras kunskapsutveckling förhåller sig i relation till kriterierna.

Av brukarundersökningarna 2005 och 2008 framgår att 82 procent av de studerande trivs med sina studier, men nöjdheten med lektionerna minskade med 8 procent från 2005 till 2008. De flesta går 2-3 timmar per vecka i särvux. Av de som går 4-5 timmar vill hälften ha fler timmar, vilket också varit en strävan från ledningens sida. Trots det har det inte skett någon förändring sedan 2003. Även skolinspektörerna

framhåller att många studerande önskar och skulle också enligt lärarna vara betjänta av utökad undervisningstid.

DIAGRAM 4

Nöjdhet med trivsel och lektioner inom särvox

OBS Skalan börjar på 50 %. Källa: USK

Analys - Frågeställningar

Det finns få indikatorer som är användbara för att bedöma kvaliteten i stadens sarskoleverksamheter. Förutom skolornas egna bedömningar av sin kvalitet är det huvudsakligen de regelbundet återkommande brukarundersökningarna som finns att tillgå. Betygsresultaten kan i viss mån användas men för att de ska vara användbara som bedömning av verksamhetens kvalitet på stadsnivå behöver de analyseras av personer med sarskolekompetens. Sådana analyser saknas. Stadens inspektörer granskar sarskoleverksamhet, men systematiken i den granskningen har brister.

De olika formerna av sarskoleverksamhet har gemensamma drag samtidigt som de kvantitativt är i minoritet inom respektive driftavdelning.

Grundskola, förskoleklass, fritidshem - resultat och måluppfyllelse

Vid slutet av läsåret 2007/08 fanns inom den kommunala grundskolan 116 rektorsenheter som ansvarade för totalt 147 skolenheter. Höstterminen 2008 var sammanlagt 60 472 elever inskrivna i kommunens grundskolor, varav 6 453 i förskoleklass. Antalet stockholmselever i fristående grundskolor uppgick till 12 973 elever, vilket motsvarar cirka 18 procent av det totala antalet stockholmselever.

Kunskapsutvecklingen inom grundskolan har följts kontinuerligt i stadens kvalitetsredovisningar, inspektörsrapporter och andra uppföljningar och utvärderingar. Under perioden 2004 till 2008 har tre olika skolplaner tillsammans med de nationella styrdokumenterna varit styrande och vägledande för stadens skolor. Gemensamt i dessa styrdokument har varit tonvikten på skolans huvuduppdrag att förmedla kunskap samt vikten av goda kunskaper i svenska och matematik, men också på skolans fostrande uppgift med ansvar att förmedla demokratiska värderingar. Den nu gällande skolplanen antogs av Stockholms stads kommunfullmäktige i juni 2008 och det genomgående temat är att Stockholm ska ha en skola i världsklass och att det krävs ett ökat kunskapsfokus för att lyckas med det.

Förskoleklass

Förskoleklassen är en del av skolan och det första steget i att genomföra och uppfylla läroplanens mål. Förskoleklassen är en egen skolform, som inte är obligatorisk, men nästan alla sexåringar är inskrivna i förskoleklass. Det finns inga uppnåendemål för förskoleklassen.

Förskoleklassens roll för elevernas kunskapsutveckling har inte haft genomslag i stadens samlade kvalitetsredovisningar under femårsperioden. Underlag för bedömningar av kvaliteten inom förskoleklassen kommer huvudsakligen från skolinspektörsrapporter och brukarundersökningar.

Utifrån skolinspektörernas bedömningar har övergången från förskola till skola förbättrats och fungerar överlag bra, men det finns fortfarande brister på flera håll, när det gäller föräldrars delaktighet och överlämnande av förskolans samlade erfarenheter. Förskoleinspektörernas erfarenhet från 2008 är att i de stadsdelar där förvaltningen tagit ett övergripande ansvar för att skapa en struktur för samverkan kring övergången mellan förskola och förskoleklass fungerar samarbetet bättre.

Även samarbetet mellan förskoleklass och skola har förbättrats jämfört med tidigare.

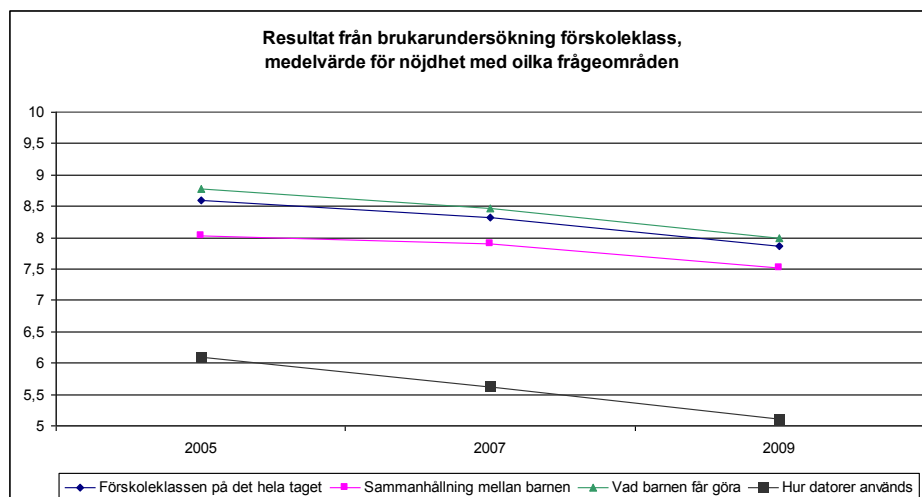
Förskoleklasspersonalen ingår vanligtvis i samma arbetsenhet som lärarna i den obligatoriska skolan. Skolinspektörernas bedömning för läsåret 2007/08 är dock att samarbetet med årskurs 1 behöver utvecklas, eftersom barnens mognadsnivå varierar mycket i dessa åldrar och de båda skolformerna skulle kunna dra nytta av varandra i större utsträckning.

Enligt inspektörernas bedömning är inte stödet till elever i behov av särskilt stöd lika väl tillgodosett i förskoleklassen som i grundskolan. Förskoleklassbarnen får sällan hjälp av specialpedagoger, trots att skolorna i regel har tillgång till det. Inspektörerna beskriver att förskoleklasserna lägger stort fokus på barnens språkinläring och språkutveckling.

Brukarundersökningar genomfördes 2005, 2007 och 2009 riktade till föräldrar med barn i förskoleklass. Generellt är föräldrarna nöjda med förskoleklassen. Det har dock skett förändringar mellan åren och det finns en tendens till en mindre positiv inställning hos föräldrarna mellan mättillfällena. Skillnaderna är dock marginella. I 2009 års undersökning kommer den minskade nöjdheten till uttryck när det gäller sammanhållning och relationer mellan barnen, vad barnen får göra samt hur datorer och IT används.

DIAGRAM 5

Förskoleklassföräldrars nöjdhet inom olika områden

OBS Skalan börjar på 5. Maxvärdet är 10. Källa: USK

Fritidshem

Hela 90 procent av Stockholmsbarnen från förskoleklass till årskurs 3 är inskrivna i fritidshem. Totalt inom skolbarnsomsorgen var 22 300 elever inskrivna höstterminen 2008.

Enligt skollagen har fritidshemmen två huvuduppdrag. Förutom sitt uppdrag att erbjuda barnen en meningsfull fritid, ska fritidshemmet också komplettera skolan. Fritidshemmets och skolbarnsomsorgens del i elevernas lärande har i likhet med förskoleklassen inte synliggjorts i stadens kvalitetsredovisningar. Två av stadens skolinspektörer är avdelade för granskning av kvaliteten inom skolbarnsomsorgen. Underlag för bedömning av kvaliteten och måluppfyllelsen finns i tidigare redovisade rapporter och

brukarundersökningar samt i en översyn av fritidshemsverksamheten genomförd av utbildningsförvaltningen.

I skolinspektörernas årsrapport 2005/06 konstateras att på flera skolor vävs traditionella fritidshemsaktiviteter in under skoldagen. I stort sett alla skolor har någon form av samverkan. Inspektörerna menar att fritidshemmets dubbla uppdrag, i kombination med minskade resurser till fritidshemmen, riskerar att begränsa fritidshemmets möjligheter att erbjuda en meningsfull fritid. Inspektörerna gör bedömningen att kvaliteten ur ett helhetsperspektiv är god, även om en del av fritidshemsverksamheten får stå tillbaka till förmån för den ”skolpedagogiska traditionen”.

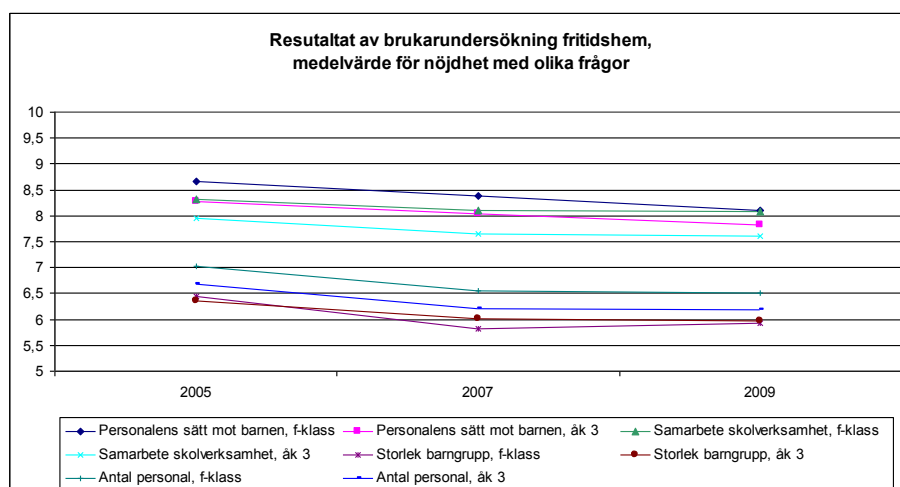
Skolverkets inspektionsrapport visade att personalen på fritidshemmen strävar efter att erbjuda barnen en meningsfull fritid och gott stöd i deras utveckling. Tyngdpunkten under eftermiddagsverksamheten har förskjutits mot att ge barnen trygghet och omsorg på bekostnad av det pedagogiska arbetet, bland annat som en följd av minskad personaltäthet. Skolverket betonar att det är angeläget att staden följer upp verksamheten i fritidshemmen.

En genomlysning av de kommunala fritidshemmets verksamhet som genomfördes av utbildningsförvaltningen våren 2008 visade på mycket stora variationer i barngruppstorlekar, hur barngrupper satts samman, hur arbetslagen för fritidshemmet satts samman, i vilken omfattning fritidspedagoger samverkar med lärare under skoltid och om fritidshemmen har en representant i skolans ledningsgrupp eller ej. Samtidigt som barngrupperna blivit större har personaltätheten minskat. Genomlysningen visade också att barn med stöd av resursperson under skoltid oftast inte hade extra stöd under eftermiddagstid. En slutsats i undersökningen var att fritidshemmen ofta behöver mer ledningsstöd för att få till en struktur där tid för planering och arbetslagsorganisationer skapas, vilket möjliggör verksamhetsintegrering. Ledningsstöd behövs också för att stärka fritidshemmets ställning inom skolan så att arbetet med att öka samverkan mellan skola och fritidshem kan föras på lika villkor.

Det har under redovisningsperioden genomförts brukarundersökningar 2005, 2007 och 2009 riktade till föräldrar med barn på fritidshem i förskoleklass och årskurs 3. Undersökningarna visar att föräldrarna ger ett högt helhetsomdöme till fritidshem, men är något mindre nöjda med fritidshemmet än med förskoleklassen respektive skolan. Föräldrarnas uppfattning visar en viss negativ utveckling över åren i flera aspekter. 2009 års undersökning visar att nöjdheten minskat med utvecklingssamtal, information från fritidshemmet, lokaler och aktiviteter på fritidshemmet jämfört med tidigare år. Det som uppskattas mest är öppethållandet, personalens sätt mot barnen, samarbetet med skolverksamheten och barnens säkerhet. De aspekter föräldrarna är minst nöjda med är barngruppens storlek, möjligheten till lugn och avskildhet samt antal personal.

DIAGRAM 6

Föräldrars nöjdhet med olika frågor inom fritidshemsverksamheten

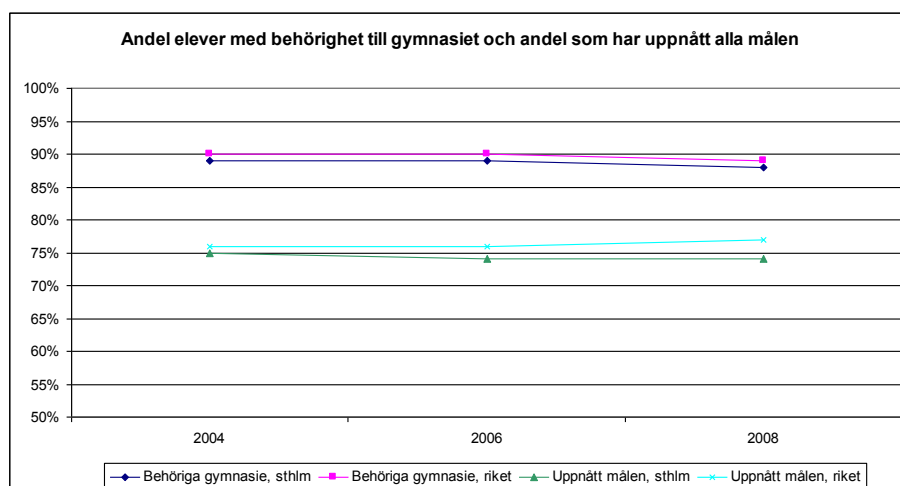
OBS Skalan börjar på 5. Maxvärdet är 10. Källa. USK

Grundskola

Resultatutvecklingen under de senaste fem åren går delvis åt olika håll beroende på vad som bedömts. Som framgår av diagrammen nedan har andelen elever som når behörighet att söka till nationellt program på gymnasiet och andelen elever som uppnått målen i alla ämnen i årskurs 9 i de kommunala grundskolorna varit i stort sett oförändrade under perioden och försämrats något vårterminen 2008 jämfört med 2004 och 2006. Det är cirka 89 procent av eleverna som klarar behörighetskraven och cirka 75 procent av eleverna som når målen i alla ämnen under åren. En jämförelse med storstäderna Göteborg och Malmö visar att Stockholm har bättre resultat i dessa avseenden, men sämre än riket i övrigt.

DIAGRAM 7

Andelen behöriga till gymnasieskolan samt andelen som uppnått målen i alla ämnen

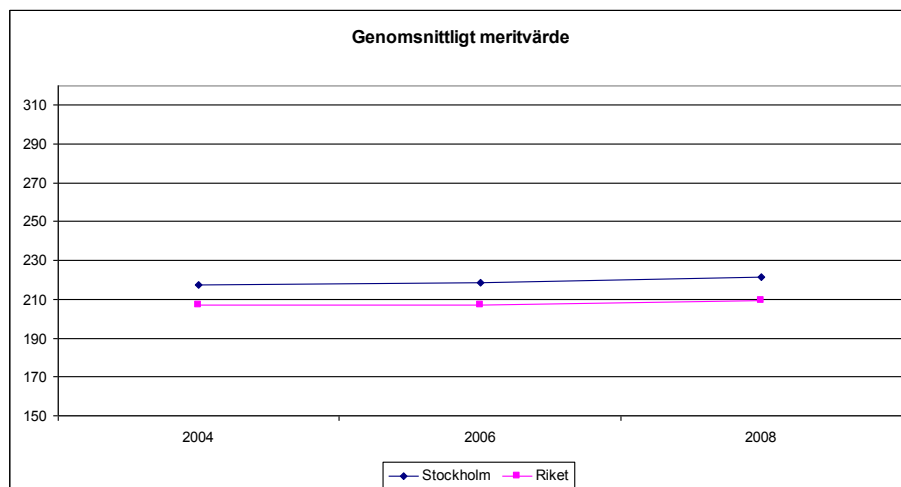

Källa: Skolverket OBS! Skalan börjar på 50 %.

En positiv utveckling visar däremot det genomsnittliga meritvärdet. Meritvärdet utgörs av summan av betygsvärdena för de 16 bästa betygen för varje elev. Det möjliga maxvärdet för enskild elev är 320 poäng. Det genomsnittliga meritvärdet för eleverna i Stockholm har förbättrats sedan 2004 med undantag för en försämring 2007 och ligger över genomsnittet för riket. Det är bättre än motsvarande resultat för Göteborg och Malmö. Meritvärdet för flickor har förbättrats från 226,6 2004 till 231,6 år 2008. Även meritvärdet för pojkar har förbättrats, men något mer marginellt från 209,0 år 2004 till 212,3 år 2008. Positivt är också att medelbetygen i engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk har förbättrats, om än marginellt, och ligger något över riksgenomsnittet.

DIAGRAM 8

Elevers meritvärde årskurs 9

Källa: Skolverket

Skillnader i måluppfyllelse mellan skolor

Skillnaderna i måluppfyllelse mellan skolor och elever är stora och har lyfts fram i kvalitetsredovisningar, inspektionsrapporter och andra utvärderingar under femårsperioden. Den stora skillnaden utgör också tyngdpunkten i Skolverkets kritik vid inspektionen av Stockholms skolor 2006/07. Pojkar har i allmänhet sämre resultat än flickor. Skillnaderna bland skolor och elever har ett samband med elevernas socioekonomiska bakgrund och kön. Elever med föräldrar med låg utbildning, låg inkomst och utländsk bakgrund har i genomsnitt lägre resultat. I stor utsträckning är det samma skolor som uppvisar låga genomsnittssiffror för meritpoäng och låg andel elever som är godkända i alla ämnen och låg andel gymnasiebehöriga. Skillnaderna syns också i hur stor andel av eleverna som nått punkt 15 (läser flytande) i årskurs 3 respektive 18 a ("bokslukare") i årskurs 6 i läsutvecklingsschemat (LUS), det verktyg som stadens skolor använder för att mäta elevernas läsutveckling i årskurserna F-6. Skolor med störst andel elever med utländsk bakgrund har lägst andel elever som når målen, men det finns variationer mellan hur väl skolorna lyckas.

I syfte att kompensera för skillnaderna i socioekonomiska bakgrundsfaktorer tillämpas i Stockholm ett resursfördelningssystem, som innebär att ett fast tilläggsbelopp betalas ut direkt till skolorna beräknat på andelen elever i skolan vars vårdnadshavare har låg inkomst, utländsk bakgrund och låg utbildning. Samtliga tre variabler viktas med lika stor tyngd för att få fram ett snitt för skolan. Det högsta tilläggsbeloppet uppgick till 52 806 kr per elev och det lägsta till 1 661 kr per elev vårterminen 2008. Det nuvarande resursfördelningssystemet infördes 1 juli 2007 och ses för närvarande över av utbildningsförvaltningen.

I tabellen nedan visas resultatutvecklingen för tio Stockholmsskolor mellan läsåren 2003/04 och 2007/08. Bedömningsgrunden är andel godkända elever i samtliga ämnen vårterminen 2004. De skolor som hade bäst respektive sämst resultat vårterminen 2004 och som fanns kvar vårterminen 2008 har valts ut. Meritvärdet redovisas också. Tabellen visar såväl faktiskt resultat som resultat utifrån ett SALSA-värde. Det modellberäknade SALSA-värdet tar hänsyn till faktorer som föräldrars utbildningsnivå, andelen elever med utländsk bakgrund och fördelningen pojkar/flickor.

TABELL 1.

Resultatutveckling 2004-2008 i tio Stockholmskolor

Skolor	Resultat vt 2004		Resultat vt 2008		Tilläggs- belopp/ elev	Brukar- undersökn* Vt 2007
	Andel godkända i alla ämnen i procent Faktiskt/SALSA	Meritvärde Faktiskt/SALSA	Andel godkända alla ämnen i procent Faktiskt/SALSA	Meritvärde Faktiskt/SALSA		
Medelvärde för staden	75/75	218/210	74/79	222/218		0,9
Sturebyskolan	100/84	239/221	92/87	227/229	7 789	1,3
Björkhagens skola	96/89	240/232	85/85	236/229	10 626	1,5
Äppelviksskolan	96/95	253/246	96/95	266/247	1 661	1,2
Gärdesskolan	92/86	256/229	89/90	250/236	6 251	0,9
Adolf Fredriks musikklasser	91/93	261/248	96/97	275/252	3 045	1,2
Vinstagårds- skolan	50/76	216/211	74/82	222/226	10 546	1,0
Sätterskolan	48/63	179/191	55/52	180/181	32 105	1,2
Rinkebyskolan	45/43	171/167	46/46	196/179	47 976	1,1
Hjulstaskolan	42/43	155/174	30/44	146/173	49 483	1,0
Bredbyskolan	24/29	153/141	50/34	173/154	50 318	0,8

*Resultat från brukarundersökning 2007 om inställningen till respektive skolas förmåga att ge goda kunskaper – elever i årskurs 9. Medelvärdet är beräknat på samtliga skolor oavsett huvudman. Skalan är 2 = mycket nöjd, 1 = ganska nöjd, 0 = varken eller/vet ej, -1 = ganska missnöjd, -2 = mycket missnöjd
Källa: Skolverket och utbildningsförvaltningen

Resultatskillnaderna och sambandet mellan resultat och högt respektive lågt tilläggsbelopp framgår tydligt av sammanställningen. Skillnaderna mellan skolor med andel elever med godkänt i alla ämnen varierar mellan 100 och 24 procent godkända vårterminen 2004, vårterminen 2008 är motsvarande andelar 96 och 30 procent. Skillnaderna i meritvärde är också stora. Av de fem skolor som hade svagt resultat 2004 har fyra skolor förbättrat sina resultat vårterminen 2008, särskilt Vinstagårdsskolan och Bredbyskolan. Hjulstaskolan visar däremot en negativ utveckling och har 2008 ett svagare resultat. De skolor som hade bästa resultatet 2004 låg även 2008 på en mycket hög nivå.

Vid en jämförelse av elevernas inställning till respektive skolas förmåga att ge goda kunskaper – en fråga som ställs i brukarundersökningen 2007 - syns ingen direkt koppling till skolans resultat när det gäller eleverna i årskurs 9. Samtliga här redovisade skolor har ett resultat nära medelvärdet för staden i undersökningen. Eleverna i Bredbyskolan och Gärdesskolan var något mindre nöjda än eleverna i staden generellt, eleverna i Äppelviksskolan och Adolf Fredriks musikklasser var mer nöjda.

Resultatet väcker frågor som närmare bör analyseras, t.ex. sambandet mellan resurser och resultat, bakgrundsfaktorer till varför skolor med i princip samma förutsättningar utvecklas åt olika håll. Vilken roll spelar lärarna och ledarskapet för elevernas måluppfyllelse? I stadens kvalitetsredovisning för 2007 refereras till en förstudie som genomförts i Stockholm och Malmö kring frågan om vilka framgångsfaktorer i ledarskapet som har samband med hög måluppfyllelse. Ett antal rektorer vid utvalda skolor, som under tre år med samma rektor haft ett positivt resultat i förhållande till SALSA, intervjuades. Av intervjuerna framgick att det är flera faktorer som samverkar för att ge förutsättningar för ökad måluppfyllelse. Oftast ingår en organisation som underlättar kommunikation, positiva förväntningar på lärares professionalitet och höga förväntningar på samtliga elever samt goda kontakter med föräldrarna. Gemensamt för dessa ”framgångsrika” rektorer är att de inte lägger ansvaret för elevernas måluppfyllelse någon annanstans än på skolan.

Betydande insatser har gjorts under de senaste åren för att bemöta de flerspråkiga elevernas behov och höja måluppfyllelsen. Dessa insatser har under åren fått stort utrymme i såväl stadens kvalitetsredovisning som i de skolformsvisa redovisningarna.

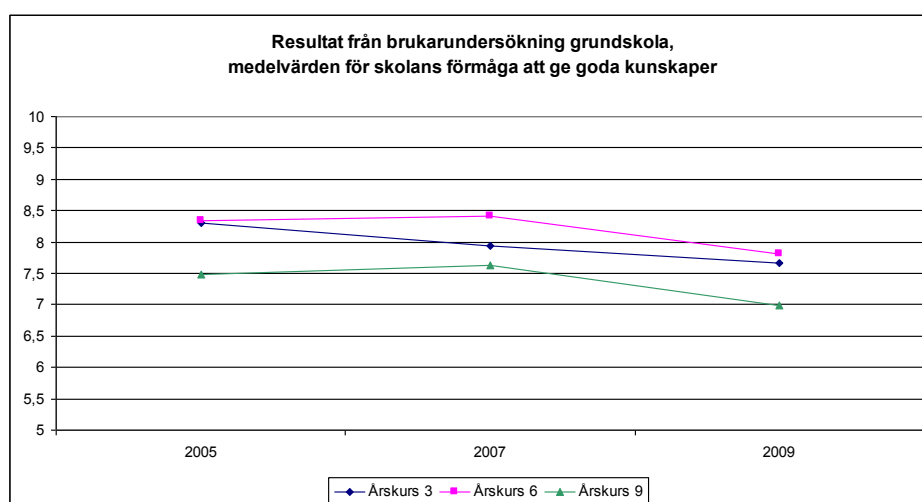
En viktig del i kompetensfondens (2003-2006) verksamhet var inriktad på utvecklingsinsatser för att höja personalens kompetens i arbetet med flerspråkiga elever och att initiera ett språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt samt att sprida kunskaper om kulturer och språkutveckling. Satsningar har även gjorts för att stärka möjligheterna för flerspråkiga elevers lärande i matematik. Utvecklingsinsatser har fortsatt inom ramen för utbildningsförvaltningens utvecklingsarbete bland annat genom stadens språkforskningsinstituts arbete.

Stadens skolinspektörer bedömer att det finns många goda exempel på språkutvecklande arbete i Stockholms grundskolor, men att många skolor inte tagit till sig forskningsresultat som tyder på att integration av språk- och ämnesundervisning är ett arbetssätt som gynnar språkutveckling. Modersmålsundervisning, studiehandledning på modersmålet och ämnesundervisning på modersmålet används inte heller i så hög grad för att i skolans olika ämnen utveckla och stödja den nyanlända elevens lärande. Skolverkets inspektion av Stockholms skolor 2006/07 visade att nyanlända elever som har en god skolbakgrund inte sällan upplever att deras ämneskunskaper inte får utvecklas utan att de ensidigt ägnar sig åt att lära sig svenska. Skolinspektörerna framhåller att skolorna bör se över möjligheterna att öka studiehandledningen på elevernas modersmål, liksom ämnesundervisning på modersmålet. Inspektörerna framhåller också att elever med annan språkbakgrund än den svenska ställer stora krav på organisation, undervisning och strategier samt resurser för att hantera och nå framgång särskilt om eleverna varit kort tid i Sverige.

Brukarundersökningar inom grundskolan har genomförts 2005, 2007 och 2009. Frågorna ställs till föräldrar med barn i förskoleklass och årskurs 3 och till elever i årskurserna 6 och 9. Såväl föräldrar som elever är nöjda med skolans undervisning och lärarnas förmåga att ge goda kunskaper. Nöjdheten med skolan är störst i de lägre skolåren och minst i de högre. Dock visar resultaten som helhet en något negativ trend över åren i samtliga årskurser med undantag av 2007 då eleverna i årskurs 6 var något mer nöjda jämfört med 2005. I 2009 års undersökning har föräldrarnas nöjdhet i årskurs 3 minskat framför allt med hur kunskaperna följs upp och bedöms samt lärarnas förmåga att stimulera och väcka intresse. I årskurs 6 är elevernas något mindre nöjda med lärarnas förmåga att stimulera och väcka intresse och i årskurs 9 är eleverna något mindre nöjda med hur kunskaperna kontrolleras och följs upp.

DIAGRAM 9

Grundskoleelevers nöjdhet med skolans förmåga att ge goda kunskaper.

OBS. Skalan börjar på 5. Maxvärdet är 10. Källa: USK

Likvärdig betygsättning i Stockholms skolor?

Sedan läsåret 2001/02 har utbildningsförvaltningen genomfört en undersökning som studerar sambandet mellan elevernas meritvärde i årskurs 9 och deras slutbetyg i gymnasieskolan tre år senare. Sambandet är genomsnittligt starkt, ju högre betyg i grundskolan, desto högre betyg i gymnasieskolan. De avlämnande grundskolornas betyg jämförs med varandra utifrån de slutbetyg eleverna får i gymnasieskolan. Sambandet

undersöks även omvänt beträffande gymnasieskolornas betyg i förhållande till de meritvärden deras elever hade som ingångsvärden. Sambandet redovisas per skola, per gymnasieprogram och för ämnena engelska, matematik och svenska/svenska som andraspråk. Sedan läsåret 2005/06 ingår även de fristående grund- och gymnasieskolorna i jämförelsen. Den senaste undersökningen har genomförts för läsåret 2007/08 och omfattar de elever som avslutade årskurs 9 vårterminen 2005 och som fick ett slutbetyg från gymnasiet tre år senare, vårterminen 2008.

Resultatet av den statistiska beräkning som görs i studien kan användas som en utgångspunkt för vidare studier av de skolor som vid upprepade tillfällen tydligt avviker från det generella sambandet. Förklaringarna till avvikelser kan vara flera men en möjlig förklaring är att dessa skolors bedömningskultur avviker från den genomsnittliga i staden. Särskilt trolig är förklaringen beträffande grundskolorna, eftersom eleverna från varje grundskola går till ett stort antal gymnasieskolor. Det innebär att gymnasieskolornas sammanslagna betygsresultat tillsammans med elevernas meritvärde kan utgöra en grund för bedömning av grundskolebetygens likvärdighet. Det finns inget mått från högskolor och arbetsliv att mäta gymnasiebetygens likvärdighet emot.

Eftersom resultatet är instabilt om det baseras på få elever (i en skola) är det säkrast att se på utvecklingen under flera år. I undersökningen för läsåret 2007/08 finns uppgifter för att sju år tillbaka att studera betygssättning vid 44 (kommunala) grundskolor och 20 (kommunala) gymnasieskolor. Generellt sett har mönstret varit relativt likartat under åren. För kommunala grundskolor har den totala avvikelsen minskat något, vilket kan innebära att skolorna närmat sig varandra i betygssättningen. Det är dock svårt att säga om det är en trend eller endast ett utslag av tillfälligheter. För de kommunala gymnasieskolorna har spridningen snarare ökat än minskat, men läsåret 2007/08 var avvikelsen som lägst under hela perioden.

De grundskolor, som under de sju år studien gjorts, har satt högre betyg än det skattade är Akallaskolan, Hjulstaskolan, Husbyskolan, Matteusskolan, Rinkebyskolan, Sätterskolan och Österholmsskolan. De grundskolor som har satt lägre betyg än det skattade under samtliga sju år är Abrahamsbergsskolan, Adolf Fredriks musikklasser, Bagarmossens skola, Högalidsskolan, Mälarhöjdens skola, Sundbyskolan, Södra Ängby skola och Äppelviksskolan. Resultatet ger en indikation på att skillnaderna mellan skolornas måluppfyllelse kan vara ännu större än vad statistiken visar (jämför avsnittet om skillnader i måluppfyllelse), eftersom de flesta grundskolor med tendens till generös betygssättning har relativt låg måluppfyllelse och omvänt att skolor med tendens till restriktiv betygssättning i de flesta fall har hög måluppfyllelse.

Under hösten 2008 gjorde utbildningsförvaltningen en kartläggning av sambandet mellan nationella prov och slutbetyg i matematik, engelska och svenska/svenska som andraspråk i kommunala grundskolor, årskurs 9, vårterminen 2008. Kartläggningen visade att på de allra flesta skolorna är överensstämmelsen stor mellan nationella prov och slutbetyg, även om det finns undantag. Resultatet visade även att en relativt stor andel elever inte deltar i nationellt prov i något eller flera ämnen eller delprov. I årets kvalitetsredovisningar har många skolor blivit tydligare med att redovisa orsaker till detta och vilka elever som fallit bort.

Elever i behov av särskilt stöd

Av kvalitetsredovisningen för grundskolan 2007/08 framgår att det under läsåret fanns 106 särskilda undervisningsgrupper, inklusive 25 samundervisningsgrupper för elever i behov av särskilt stöd i stadens kommunala grundskolor. I samundervisningsgrupperna undervisas grundskoleelever med olika former av inlärningssvårigheter och elever mottagna i särskolan tillsammans. De flesta särskilda undervisningsgrupperna har organiserats för elever med inlärningssvårigheter. Det finns också några grupper för elever med autism, språkstörning respektive hörselnedsättning. Antalet särskilda undervisningsgrupper har minskat läsåret 2007/08 jämfört med läsåret innan. Många skolor har inrättat s.k. studios dit eleverna går för att få extra stöd. Där vistas inte eleverna på heltid utan de undervisas huvudsakligen i sina ordinarie klasser.

I grundskolans kvalitetsredovisning redovisas att i S:t Örjans skola, en intäktsfinansierad skola som tar emot elever i behov av särskilt stöd, var 52 procent av eleverna gymnasiebehöriga och 13 procent godkända i alla ämnen i årskurs 9 vårterminen 2008.

Skolinspektörernas bedömning är att elevvårdsarbete och elevfrågor har en framskjuten plats i arbetslag/arbetsenheter på skolorna. Det finns ett stort engagemang kring elevvård och elevfrågor och personalen är angelägen om att göra insatser tidigt både för att kartlägga och för att ge stöd till elever i

behov av sådant. Specialpedagogutbildad personal används oftast som speciallärare för elever med inlärningssvårigheter. Mer sällan används specialpedagogresurserna som stöd eller handledning till övriga lärare för att utveckla undervisningen i mer inkluderande riktning. Handledning, såväl metodisk-pedagogisk som psykologisk, är både efterfrågad och uppskattad på skolorna. Behovet är enligt inspektörerna mycket stort. Tillgången är dock oftast begränsad på grund av ekonomiska orsaker och/eller brist på handledarkompetens inom den egna verksamheten. Stödresurser används också ofta till olika elevgrupperingar som t ex nivåbaserade grupperingar, 15- eller 20-grupper ”halvklass i NO”, slöjdgrupper etc. Uppföljning och utvärdering av dessa insatser är fortfarande oftast bristfällig och organisationen är likartad år från år. Elevvårdsteamerna har sällan någon form av strategi för att följa upp och utvärdera resultatet av gjorda insatser eller stödresurser för att se om det genomförda arbetet är den bästa vägen att nå goda resultat.

Inspektörerna framhåller att de flesta skolor satsar en stor del av tillgängliga resurser på svenska och matematik och i viss mån engelska. Liksom tidigare år konstaterar inspektörerna att risken för en treämnesskola för barn i behov av särskilt stöd är uppenbar. Skolorna har för dessa elever svårt att förverkliga läroplanens helhetssyn på kunskap, lärande och utveckling.

Utvecklingsområden

Under de senaste fem åren har särskilt några utvecklingsområden varit i fokus i stadens kvalitetsredovisningar och i inspektionsrapporterna under läroplansområdet Kunskaper och lärande. Vid en tillbakablick på kvalitetsredovisningar på stadsnivå framgår att det genomgående är *brister i likvärdigheten i utbildningen utifrån bakgrund och kön* i Stockholms skolor som särskilt uppmärksammas som utvecklingsområde och där särskilda insatser krävs.

Bedömning och betyg är också ett område som varit i fokus under perioden och där behovet av insatser – kompetensutveckling av lärare och skolledare – betonas. Särskilt i stadens kvalitetsredovisning för 2006 lyfts *kunskapsstillväxt* fram som ett utvecklingsområde, där behov finns av särskilda insatser för att analysera hur elevernas kunskapsstillväxt sker och vilka förutsättningar som bäst gynnar kunskapsstillväxten genom hela skoltiden. Inom detta område ingår även att *utveckla elevernas möjligheter till inflytande och delaktighet i det egna lärandet*.

Utöver dessa områden har utbildningsförvaltningen identifierat en rad särskilda så kallade prioriterade områden bland annat utifrån vad som framkommit i kvalitetsredovisningar och inspektionsrapporter. Dessa områden är redovisade i utbildningsförvaltningens utvecklingsplan som ses över varje år i samband med att verksamhetsplanen arbetas fram. Där omfattar utvecklingsområdena bland annat *läs-, skriv och språkutveckling, matematik, naturvetenskap/teknik, skriftligt omdöme, bedömning och betyg* samt *IT som pedagogiskt verktyg*. Fortbildningsinsatser pågår inom områdena *elever i behov av särskilt stöd* och *pedagogisk grundutbildning i förskola och fritidshem*.

Analys - Frågeställningar

Som framgår av resultatredovisningen har det inte skett någon tydlig förbättring under de redovisade åren när det gäller andelen godkända elever i årskurs 9. Det är i genomsnitt cirka 10 procent av eleverna som inte når behörighet att söka till nationellt program till gymnasiet och cirka 25 procent av eleverna som inte får godkänt i alla ämnen. Dessa andelar har varit konstanta under de senaste fem åren och i stort sett sedan det nya betygssystemet infördes och det är fortsatt stora skillnader i elevers och skolors resultat i Stockholm.

Utbildningsförvaltningen fick 2005 av kommunstyrelsen i uppdrag att analysera skillnader i måluppfyllelse i grundskola och gymnasieskola med avseende på kön och bakgrund. En sådan genomlysning gjordes och presenterades i en rapport som redovisades i stadens kvalitetsredovisning för 2006. I rapporten föreslogs att skillnaderna i måluppfyllelse och kön skulle kunna djupstuderas på skolnivå för att bedöma vari skillnaderna ligger och vilka de bakomliggande faktorerna är. Mot bakgrund av att de stora skillnaderna består så kvarstår behovet av en sådan studie.

Det finns faktorer som kan nansera bilden av de stora resultatskillnaderna mellan skolor och elever. En bidragande faktor till skillnaderna är att vissa av Stockholms skolor under perioden har tagit emot allt fler elever som nyligen kommit till Sverige och som har mycket skiftande skolbakgrund. Med de nyanlända eleverna följer ofta ökade krav på att anpassa undervisning, organisation och resurser, vilket också kan

påverkar skolans resultat. Andelen nyanlända elever och deras tid Sverige bör därför vägas in i bilden när resultaten för enskilda skolor redovisas och jämförs.

Som framgår av redovisningen av resultatutvecklingen på olika skolor lyckas några skolor bättre än andra trots i princip samma förutsättningar. Det finns ett antal studier som genomförts för att identifiera vilka framgångsfaktorerna är. Det finns anledning att fortsätta och fördjupa studier kring vad som gör att skolor utvecklas positivt eller negativt och hur olika faktorer samvarierar.

Bristen på tillgång till en samlad resultatuppföljning av kvaliteten inom förskoleklass och fritidshem har lyfts fram i årets redovisning. Det finns behov av att utveckla indikatorer för bedömning av kvaliteten i dessa verksamheter utöver brukarundersökningar och inspektioner.

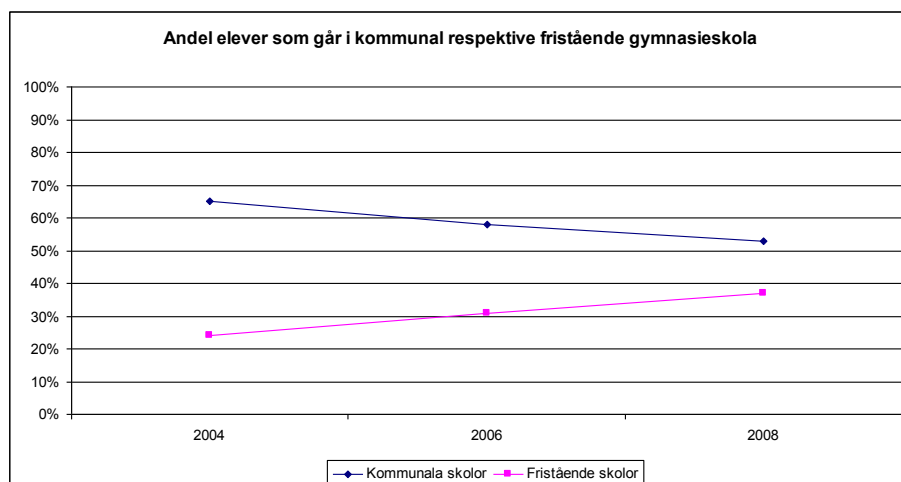
Det har gjorts många ambitiösa satsningar för och i Stockholms skolor. Det saknas en samlad uppföljning och redovisning om vilka resultat insatserna har gett. Det finns behov av att insatser utvärderas på ett mer systematiskt sätt för att ge ett bättre underlag inför beslut om fortsatta, eller alternativa, insatser och för att undvika att resurser och arbete satsas på fel saker som inte leder till förbättringar. Det är också viktigt att beakta att effekter av insatser kan ta tid och att utrymme ges för långsiktiga satsningar som fortlöpande följs upp och utvärderas.

Gymnasieskolan - resultat och måluppfyllelse

Av alla stockholmselever (26 355 år 2008) går en allt mindre andel i stadens egna skolor; 53 procent 2008 mot 65 procent 2004. Andelen elever i fristående gymnasieskolor ökade under samma period från 24 till 37 procent.

DIAGRAM 10

Andel elever kommunal respektive fristående gymnasieskola

Källa: Skolverket

I Stockholms kommunala gymnasieskolor gick läsåret 2007/08 drygt 60 procent av gymnasieeleverna på studieförberedande program och cirka 25 procent på yrkesförberedande program. Jämfört med riksgenomsnittet har Stockholm betydligt färre elever i yrkesförberedande program. Eftersom studieförberedande program generellt är billigare än yrkesförberedande innebär det att kostnadsnivån per elev är lägre för Stockholm än för genomsnittet i riket.

En stor majoritet av alla IV-elever som är mantalsskrivna i Stockholm går i stadens egna skolor. Andelen elever på stadens gymnasieskolors individuella program (IV) var under perioden 2004-2008 konstant, cirka 14 procent. De flesta går i årskurs 1, vilket 2007/08 innebär att 24 procent av eleverna i årskurs 1 var IV-elever.

Andelen elever på nationellt eller specialutformat program som genomfört sina gymnasiestudier på ett framgångsrikt sätt har under perioden 2004-2008 ökat från cirka 70 till cirka 73 procent. Med

framgångsrikt avses här att de inom fyra år fått slutbetyg och högskolebehörighet, alltså minst betyget godkänt på minst 90 procent av studiepoängen. (82 procent fick 2008 slutbetyg – 89 procent av dem med slutbetyg fick också högskolebehörighet.) Även riksgenomsnittet är 73 procent, vilket innebär att Stockholm nu är ikapp riksgenomsnittet. Om man som Sveriges kommuner och landsting gör i sitt projekt Öppna jämförelser även tar hänsyn till vilka program eleverna går ligger dock Stockholm fortfarande under riksgenomsnittet.

I jämförelse med Göteborg och Malmö har Stockholm ett något bättre resultat 2008 när det gäller andelen elever som inom ramen för nationella eller specialutformade program fullföljt sina studier med slutbetyg och högskolebehörighet.

Om man i beräkningen inkluderar de elever som tas in på individuellt program har under perioden andelen elever som uppnått slutbetyg och högskolebehörighet minskat från cirka 65 till cirka 63 procent. Riksgenomsnittet är cirka 66 procent. Av alla elever som börjar gymnasieskolan i Stockholm är det alltså färre än 2/3 som fullföljer den med högskolebehörighet.

Det betyder mot bakgrund av ovanstående resultat att en mycket liten, och under femårsperioden minskande, del av de elever som påbörjar ett individuellt program inom fyra år lyckats fullfölja ett nationellt program med slutbetyg och högskolebehörighet. En tidigare undersökning i staden (2004) har visat att andelen IV-elever som lyckats med detta har varit knappt 10 procent. Det ovanstående indikerar att den andelen har sjunkit till en ännu lägre nivå.

Betygsmedelvärdet för elever med slutbetyg från gymnasieskolan (betyg i alla kurser) ökade under samma period från 14,7 till 15,0. Som jämförelse kan nämnas att riksgenomsnittet gick ner från 14,1 till 14,0.

Matematik är det enskilda ämne som avviker negativt från den i övrigt relativt positiva utvecklingsbilden beträffande kunskapsresultat. Matematik uppvisar genomsnittligt låga resultat i både betyg och nationella prov och resultaten på vissa skolor är alarmerande låga.

Andel elever som beviljas reducerat program på grund av studiesvårigheter har minskat kraftigt under femårsperioden, från 8 till 3 procent. Det innebär att Stockholm nu ligger under riksgenomsnittet på 4 procent.

Stor skillnad mellan resultat och villkor för olika skolor

Utbildningsresultaten varierar kraftigt mellan gymnasieskolorna i staden. Det beror med stor sannolikhet inte minst på att eleverna som påbörjar sina studier på de olika gymnasieskolorna har haft mycket olika meritpoäng, och därmed olika förkunskapsnivåer.

Nedan presenteras ingångsvärden och resultat för några av stadens skolor för det största programmet, samhällsvetenskapsprogrammet (SP); dels skolor som ligger på en hög nivå, dels skolor på en låg nivå. Syftet med att konstruera denna tabell är inte att jämföra skolornas kvalitet med varandra. För att kunna göra det krävs betydligt mer data. Vad tabellen däremot visar är att skolorna har mycket olika villkor och att de olika villkoren, särskilt när villkoren som i detta fall gäller elevernas förkunskaper, också får stor betydelse för resultaten. Att resultaten här bland annat utgörs av högskolebehörighet styrks av att SP är ett högskoleförberedande program. Det innebär i princip att de elever som inte blir högskolebehöriga har misslyckats med studierna.

TABELL 2

Meritpoäng och resultat vid nio gymnasieskolor.

Skola	Ingångsvärden 2005 meritpoäng	Resultat 2008 Slutbetyg + Högskolebeh ca %	Betygspoäng*
Blackebergs gy	270	94	16,5
Kärrtorps gy	280	93	17,1
Kungsholmens gy	300	92	17,7
Norra Reals gy	290	91	17,4
Södra Latins gy	290	88	17,4
Spånga gy	190	60	11,3
Tensta gy	190	59	12,5
Bromma gy	200	54	13,1
Farsta gy	180	52	13,1

Den genomsnittliga betygspoängen beräknas enbart på de elever som fått slutbetyg, som alltså erhållit ett betyg i alla kurser som ingått i deras program.

Som framgår av tabellen är såväl ingångsvärdena som resultaten på mycket olika nivåer. I skolorna med de högsta ingångsvärdena hade eleverna en genomsnittlig betygsnivå från grundskolan klart över VG – 240 poäng. Nästan alla elever som började utbildningen på dessa skolor hade över 240 poäng. Ungefär 9 av 10 slutförde sina gymnasiestudier med högskolebehörighet och på en genomsnittlig betygsnivå klart över VG.

Till skolorna i den nedre delen av tabellen kom eleverna med genomsnittliga grundskolebetyg strax över G. Bland eleverna som började utbildning på dessa skolor fanns elever som hade meritvärden som var mycket låga, klart under genomsnittsvärdet för betyget G – 160 poäng. Nationell statistik från Skolverket visar att få elever som har så låga meritvärden klarar av att genomföra studierna på ett studieförberedande program. Endast mellan 50-60 procent av eleverna som började dessa skolor genomförde gymnasiestudierna med högskolebehörighet. Den genomsnittliga betygsnivån för de elever som fick slutbetyg låg klart under VG.

Slutsatsen av ovanstående resonemang är att villkoren liksom resultaten för stadens gymnasieskolor i hög grad är olika. Staden försöker utjämna skillnaderna bland annat genom att tilldela vissa skolor tilläggsanslag, men det är svårt att bedöma i vilken utsträckning den åtgärden påverkar kunskapsresultaten.

Det är också stora skillnader i utbildningsresultat mellan olika nationella program. Högst värden har Naturvetenskapsprogrammet (NV). Där var det våren 2008 ungefär 85 procent av dem som hade påbörjat utbildningen som slutförde den med slutbetyg och högskolebehörighet. Genomsnittligt hade eleverna på de studieförberedande programmen NV, Teknikprogrammet (TE) (77 procent), SP (77 procent) och Estetiska programmet (ES) (70 procent) högre grad av måluppfyllelse än de yrkesförberedande programmen. Lägst måluppfyllelse fanns på de yrkesförberedande programmen Fordonsprogrammet (FP) och Barn- och fritidsprogrammet (BF). Där fick ungefär 43 respektive 49 procent av dem som påbörjat utbildningen slutbetyg och högskolebehörighet. Men vissa yrkesförberedande program hade betydligt högre värden. Hantverksprogrammet (HV) och Medieprogrammet (MP) hade värden ungefär i nivå med TE, SP och ES, cirka 72 respektive 71 procent.

Stadens gymnasieinspektörer bedömer att utvecklingen under den senaste femårsperioden i vissa avseenden varit klart positiv. Särskilt gäller detta området Bedömning och betygssättning. Eleverna fick enligt inspektörerna under 2008 genomsnittligt bättre information om kursmål och betygskriterier och bättre information om sin kunskapsutveckling än de fick vid femårsperiodens början. Även samarbetet mellan lärarna för att skapa likvärdig betygssättning var under 2008 bättre än fem år tidigare. Dock pekar inspektörerna på att det fortfarande finns tydliga utvecklingsbehov inom området Bedömning och betygssättning, främst i form av att kvaliteten är ojämn – mellan skolor liksom mellan lärargrupper.

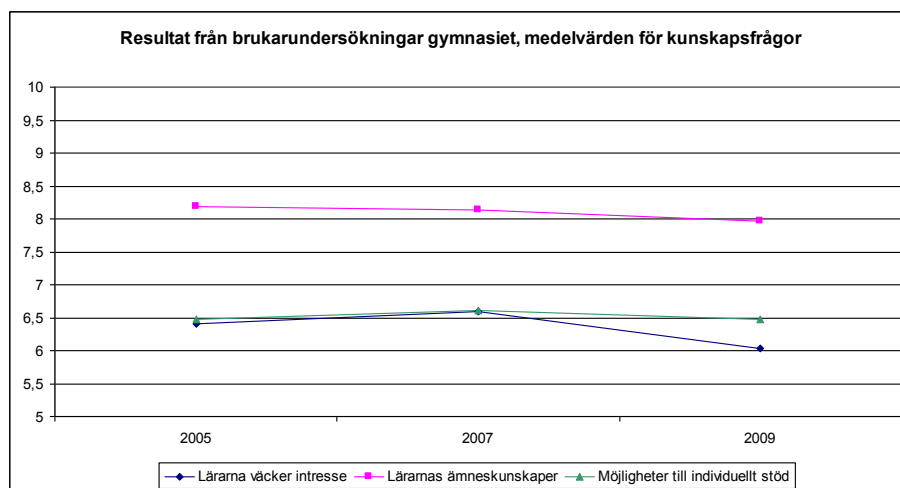
Inspektörernas samlade bedömning är att lärarna i allmänhet har god ämnesmässig kompetens. Det råder stor skillnad mellan olika lärare när det gäller förmågan att leda undervisningen så att eleverna verkligen får optimala möjligheter till lärande. Dessa slutsatser delas också av eleverna i brukarundersökningarna (se nedan). Inspektörerna bedömer att det under femårsperioden har blivit vanligare med kvalificerade och systematiska diskussioner om Kunskap och lärande mellan lärare och att samverkan mellan ämnen har utvecklats, även om det fortfarande finns brister inom dessa områden.

Utbildningsförvaltningen genomför vartannat år en brukarundersökning riktad till elever i årskurs 2. Sedan början av 2000-talet har elevernas nöjdhet med sin utbildning ökat. Undersökningen genomförs under

vårterminen, vilket innebär att elever som avbrutit sin gymnasieutbildning under årskurs 1 eller i början av årskurs 2 inte har besvarat enkäten.

DIAGRAM 11

Gymnasieelevers bedömning av lärare och undervisning inom tre områden

OBS. Skalan börjar på 5. Maxvärdet är 10. Källa: USK

I den brukarundersökning som genomfördes i början av 2009 svarade 44 procent att de var nöjda med hur de flesta lärare förmådde stimulera och väcka intresse medan 22 procent var missnöjda. En större andel elever (82 procent) var nöjda med lärarnas ämneskunskaper men 5 procent var missnöjda. 50 procent av eleverna var nöjda med möjligheten att få individuellt stöd medan 19 procent var missnöjda.

Jämfört med 2007 fanns det i undersökningen från 2009 inom området Kunskap och lärande en viss tendens till nedgång.

Elever i behov av särskilt stöd

Gymnasieinspektörernas bedömning är att det på stadens gymnasieskolor i allmänhet finns väl fungerande specialpedagoger och speciallärare till stöd för elever med läs- och skrivsvårigheter, till exempel med diagnosen dyslexi. Staden har vissa särskilda undervisningsgrupper för elever med specifika stödbehov på grund av diagnostiserade funktionsnedsättningar såsom Aspergers syndrom. Inspektörerna bedömer att dessa verksamheter genomgående fungerar väl. De anser samtidigt att det på många skolor finns ett behov av att kompetensutveckla lärare och övrig personal om villkoren för elever med olika typer av neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Ett bekymmer på flera av stadens gymnasieskolor är att motivera de elever som har störst behov av särskilt stöd att använda sig av den stödundervisning de erbjuds.

Inom ramen för det så kallade ESS-gymnasiet undervisas på en rad mindre enheter, till exempel i anslutning till behandlingshem, elever som av sociala skäl eller hälsoskäl behöver undervisning i mindre grupp i kombination med sociala insatser. Enligt de brukarundersökningar som genomförs vartannat år är eleverna genomgående nöjda med den undervisning de får. Utbildningsresultaten varierar.

En form av särskilt stöd är den verksamhet som bedrivs inom ramen för den så kallade Gymnasieslussen, som arbetar gentemot de ungdomar som inte påbörjat en gymnasieutbildning eller som har avbrutit en sådan. Ungdomarna erbjuds studie- och yrkesvägledning och i förlängningen i allmänhet en skolplacering. Gymnasieslussen strävar efter att utveckla samarbetet med sociala myndigheter i de stadsdelar där ungdomarna bor.

Den sammanlagda frånvaron läsåret 2007-08 var runt 15 procent, varav ungefär hälften utgjordes av icke anmäld frånvaro. Den icke anmälda frånvaron varierade mellan skolorna från 0,5 till 15 procent. På de skolor som har hög frånvaro utgör den ett allvarligt bekymmer och ett hinder för ett effektivt lärande.

Utvecklingsområden

I kvalitetsredovisningen för 2007 angavs att elevernas studiemotivation måste öka. Åtgärden för att åstadkomma detta skulle enligt vad som angavs vara att se till att eleverna får överblick över sina studier, får utbildning i studieteknik eller genom olika metoder för lärande.

I kvalitetsredovisningen framhölls också att de individuella programmens utbud inte alltid motsvarar vad eleverna behöver eller efterfrågar. Utbildningsnämnden föreslog därför enligt kvalitetsredovisningen en omfördelning av befintliga resurser och nytänkande.

Liksom för grundskolan står utbildningsförvaltningens utvecklingsplan för perioden 2008-2010 i fokus för gymnasieskolans utvecklingsarbete. Vissa av områdena i utvecklingsplanen har också lyfts fram som utvecklingsområden i gymnasieskolans kvalitetsredovisning: matematik, språkutveckling och läsförståelse, IT-pedagogiskt arbetssätt, entreprenöriellt lärande samt likvärdig bedömning och betygssättning.

I förvaltningens utvecklingsplan anges övergången mellan grundskola och gymnasieskola inklusive IV och ett tionde grundskoleår som ett utvecklingsområde samt lärlingsutbildning.

Analys – frågeställningar

En sammanfattande analys av kvaliteten inom området kunskapsutveckling vid Stockholms gymnasieskolor är att

- den genomsnittliga utvecklingen huvudsakligen är positiv
- klyftan tycks öka mellan en allt större majoritet elever som inom ramen för ett nationellt eller specialutformat program lyckas väl med sina gymnasiestudier och en minoritet som av olika skäl inte uppnår behörighet för nationellt program i grundskolan och därefter inte förmår fullfölja en framgångsrik gymnasieutbildning på ett nationellt eller specialutformat program
- det också finns en tydlig klyfta mellan skolor som domineras av elever som börjar gymnasieskolan med höga meritpoäng, goda förkunskaper och god studiemotivation och skolor som i dessa avseenden har svårare förutsättningar.

En stor utmaning för staden är att utveckla gymnasieutbildningar som leder till att en större andel elever lyckas med sina studier. Inkluderar man IV-eleverna är det mindre än två tredjedelar av gymnasieeleverna som genomför vad som kan karakteriseras som en utbildning med lyckat resultat.

Den positiva trenden tycks vara att en ökande andel elever som börjar ett nationellt program lyckas fullfölja studierna med framgång. Dessa elever får allt högre betyg (betyg som i allt högre grad också tycks kunna betraktas som ”kvalitetssäkrade”) och blir allt mer nöjda med utbildningen. Den negativa trenden är att de elever som inte är behöriga att studera på ett nationellt program i allt högre grad misslyckas med att via IV fullfölja ett nationellt eller specialutformat program med framgång.

I stadens utbildningsförvaltning pågår diskussioner om lämpliga kvalitetsmått för IV-utbildningar, utöver behörighet för nationellt program. En bedömning är att målet för en stor andel av IV-eleverna inte primärt bör vara att uppnå behörighet för nationellt program utan i stället att fullfölja en utbildning inom IV. Sådana utbildningar bör vara utformade så att de ger en god förberedelse för ett framtida yrkesliv.

Hur ska staden hantera de elever som inte uppnår behörighet för nationellt eller specialutformat program? Bör staden inrätta utbildningar inom ramen för IV, eller motsvarande utifrån förväntade förändringar på nationell nivå, med tydliga slutmål, så att måtten på framgångsrika gymnasiestudier för vissa elever kan vara andra än slutbetyg från nationellt eller specialutformat program och högskolebehörighet?

Hur ska staden hantera det faktum att endast ungefär hälften av de gymnasieelever som är mantalsskrivna i staden går i någon av stadens gymnasieskolor? Vad bör detta betyda för stadens ansvarstagande avseende utbildningskvalitet för den hälft som går i en fristående eller en annan kommuns gymnasieskola?

Hur ska staden säkra en god framtida lärarförsörjning inom samtliga gymnasieprogram?

Hur ska staden utforma sin lednings- och styrningsstruktur så att gymnasieskolorna i allt högre grad kännetecknas av ett livaktigt pedagogiskt klimat, som bidrar till att lärarna utvecklas och stimuleras?

Kan staden utnyttja den allt mer etablerade forskningsbaserade kunskapen om vad som kännetecknar framgångsrika lärares kompetens och undervisning till att kompetensutveckla sina egna lärare?

Kommunal vuxenutbildning och sfi- resultat och måluppfyllelse

Totalt studerade 17 309 personer på komvux i Stockholm under 2008. 3 984 läste på grundläggande nivå och 13 325 på gymnasial nivå. På sfi studerade totalt cirka 14 674 personer under 2008.

Intag till vuxenutbildningen sker kontinuerligt till grundläggande komvux och sfi. Till komvux på gymnasial nivå sker intag fem gånger per år. Komvux och sfi bedrivs vid kommunala enheter och upphandlade externa anordnare.

Under den undersökta perioden 2004 till 2008 har ett genomgående tema och bekymmer för den kommunala vuxenutbildningen varit den stigande andelen IG inom främst grundläggande komvux. En viss förbättring kan ses under 2008, men problemet kvarstår liksom behov av kunskap om lämpliga åtgärder. Låg närvaro och en stor andel avbrott har också följt utbildningen, ett problem som delas med sfi-utbildningen.

2007 försvann det riktade statsbidraget till komvux och ersattes av ett generellt statsbidrag. Till följd av det gynnsamma läget på arbetsmarknaden som då rådde sänktes statsbidragsbeloppet. Antalet studerande minskade avsevärt främst på den gymnasiala nivån (från cirka 19 500 år 2006 till cirka 13 300 år 2008). Antalet utbildningsplatser har minskat, begränsningar har införts för hur många poäng den enskilde har rätt att läsa och det är inte längre tillåtet att ”konkurrenskomplettera”. Platsminskningen innebar att 2 255 personer fick avslag på sin ansökan under 2008. Med några få undantag har de studerande rätt att läsa 800 poäng. Flertalet utbildningsanordnare har enligt ansvariga för vuxenutbildningen fått betydligt färre studerande än tidigare.

Komvux

Under perioden 2004 till 2008 har andelen studerande som slutfört de kurser de läst på grundläggande komvux hållit sig mellan 50 och 70 procent. För läsåret 2007/08 rörde det sig enligt Skolverkets statistik om 59 procent, vilket var en ökning med några procentenheter från föregående år. Resultatet ligger klart under riksgenomsnittet på cirka 66 procent. Andelen studerande på grundläggande nivå, som fullföljt en kurs och också fått minst godkänt betyg, ökade i Stockholm 2008 enligt utbildningsförvaltningens statistik till ungefär 77 procent. Det är en tydlig ökning jämfört med de föregående åren. Om man multiplicerar andelen studerande som fullföljde en kurs med andelen som uppnådde minst godkänt betyg blir resultatet att ungefär 45 procent av dem som påbörjade en kurs under 2008 fullföljde den med godkänt resultat.

På gymnasial nivå var andelen studerande i Stockholm som fullföljde en påbörjad kurs läsåret 2007/08 enligt Skolverket 83 procent. Det är en liten ökning jämfört med 2006/07. En jämförelse över femårsperioden visar att resultaten har förbättrats kontinuerligt. Stockholms nivå ligger numera över riksgenomsnittet efter att i början av femårsperioden ha legat aningen under. Andelen studerande på gymnasial nivå i Stockholm som fullföljde sina studier och uppnådde minst ett godkänt betyg var 75 procent 2008. Den nivån har varit i stort sett konstant under femårsperioden. Kombinerar man statistiken visar det sig att av dem som påbörjade en kurs i gymnasial vuxenutbildning var det ungefär 62 procent som fullföljde med godkänt resultat under 2008.

TABELL 3

Andel studerande som fullföljde kurs (Riksgenomsnittet inom parentes)

Nivå	2003/04	2005/06	2007/08
Grundl.komvux	57 (66)	70 (67)	59 (66)
Gymn. komvux	76 (76)	79 (75)	83 (75)

Källa: Skolverket

I jämförelse med Göteborg och Malmö har Stockholm bättre resultat på gymnasial nivå. På grundläggande nivå är resultaten sämre än Malmös men bättre än Göteborgs.

TABELL 4

Andel studerande med minst G av de som fullföljde kurs

Nivå	2004	2006	2008
Grundl.komvux	71	72	77
Gymn. komvux	78	73	75

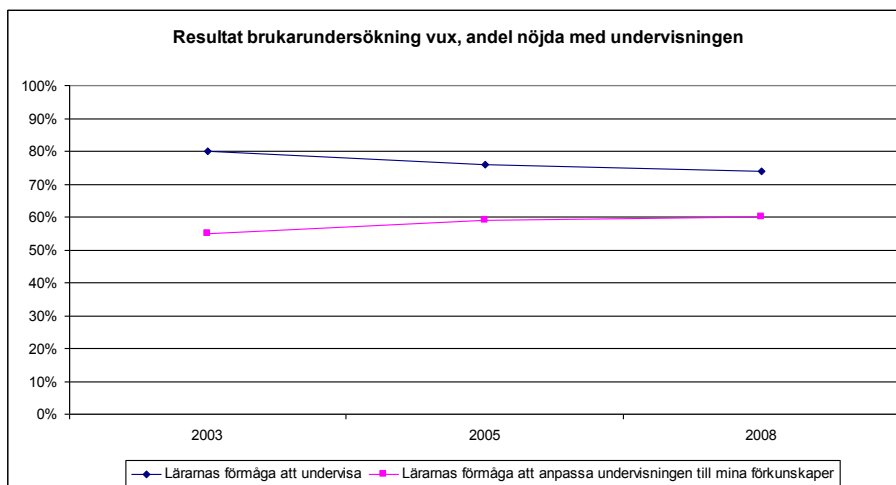
Källa: utbildningsförvaltningen.

På gymnasial komvux finns det skillnader i resultatnivå mellan yrkeskurser och allmänna kurser. Andelen studerande som uppnår minst godkänt betyg i yrkeskurser är betydligt högre än i allmänna kurser.

Av stadens brukarundersökning för 2008 framgår att de studerande genomgående är nöjda med framför allt lärarna. Till exempel angav 74 procent att de var nöjda med lärarnas förmåga att undervisa men bara 60 procent svarar att de är mycket eller ganska nöjda med lärarnas förmåga att anpassa undervisningen till de studerandes förkunskaper. Generellt har brukarnas nöjdhet med komvuxutbildningen ökat under femårsperioden men bland studerande på skolor med distansundervisning är det en större del som avstår från att bedöma lärarna. De studerande hos de externa anordnarna är något mer nöjda än de som studerar i kommunens egen regi.

DIAGRAM 12

Andelen komvuxstuderandes nöjdhet med lärares undervisning inom två områden

Källa: USK

Sfi

Kursplanen för svenskundervisning för invandrare (sfi) är sedan 2007 en mer renodlad språkkursplan och inrymmer tre olika studievägar om vardera två kurser. Kursplanen är utformad för att kunna möta studerande med olika utbildningsbakgrund, förutsättningar och studiemål.

Sfi 1 består av kurs A och B och målen är anpassade till invandrare som är analfabeter eller kortutbildade.

Sfi 2 består av kurs B och C. Här är målen anpassade till invandrare som är lågutbildade eller har relativt mycket studier bakom sig men ändå av olika skäl har behov av en långsam studietakt.

Sfi 3 består av kurs C och D som vänder sig till högutbildade och har en snabbare studietakt med mer avancerade mål.

Av Skolverkets statistik framgår att det i riket endast är en liten andel av de studerande som uppnår godkänd nivå på de två år Skolverket satt som avgränsningsperiod för studier inom en studieväg.

TABELL 5

Andel studerande i Stockholm som efter två års studier har godkänts (Riksgenomsnitt inom parentes)

Nivå	2003/04	2005/06	2007/08
Studieväg 1-kurs B	0 (1)	0 (2)	0 (2)
Studieväg 2-kurs C	1 (3)	3 (6)	9 (8)
Studieväg 3-kurs D	24 (34)	23 (33)	22 (33)

Källa: Skolverket

Tabellen visar att Stockholms resultat generellt är på en lägre nivå än riksgenomsnittet. Den är också lägre än Göteborgs och Malmös. Skillnaden är störst för kurs D, där Göteborg och Malmö ligger ungefär på riksgenomsnittet.

Sfi är en liten verksamhet i många av landets kommuner och endast 122 kommuner eller kommunförbund hade fler än 100 sfi-studerande 2007/08. Indelningen i olika studievägar kan förmodligen se olika ut i riket.

En högre andel studerande i Stockholm än riksgenomsnittet avbryter sina studier. Enligt Skolverkets statistik avbröt ungefär 45 procent studierna i Stockholm under de senaste åren mot dryga 30 procent i landet som helhet. Andelen avbrott är också högre i Stockholm än i Göteborg och Malmö, som ligger ungefär på riksnivå i detta avseende. I jämförelse med början av femårsperioden har dock andelen avbrott minskat betydligt i Stockholm, från cirka 57 procent.

En förklaring som nämns till Stockholms resultat är att den relativt gynnsamma arbetsmarknaden i Stockholm gör att det är vanligt att de studerande avbryter studierna för att arbeta eller kombinerar studierna med arbete. Ungefär hälften av de studerande i Stockholm är egenförsörjande.

Sfi i Stockholm har sedan flera år ett omfattande samarbete mellan egenregi och externa anordnare för att säkra likvärdighet i bedömning och betygssättning. Ledningen uppfattar att man håller en relativt ”sträng” nivå i bedömningarna. Än så länge finns nationella prov endast för kurs D. Från hösten 2009 kommer nationella prov även för kurs B och C.

Den nedanstående statistiken är framtagen lokalt i Stockholm. Den redovisar hur stor andel av de studerande som har fullföljt utbildningen inom en kurs och blivit godkänd på kursen, oavsett hur lång tid som har gått sedan studierna påbörjades.

TABELL 6

Andel studerande av dem som har genomfört respektive kurs som har uppnått godkänt resultat oavsett när de började.

Nivå	2004	2006	2008
Kurs A	52	53	77
Kurs B	63	66	76
Kurs C	68	65	73
Betyg D	81	82	82

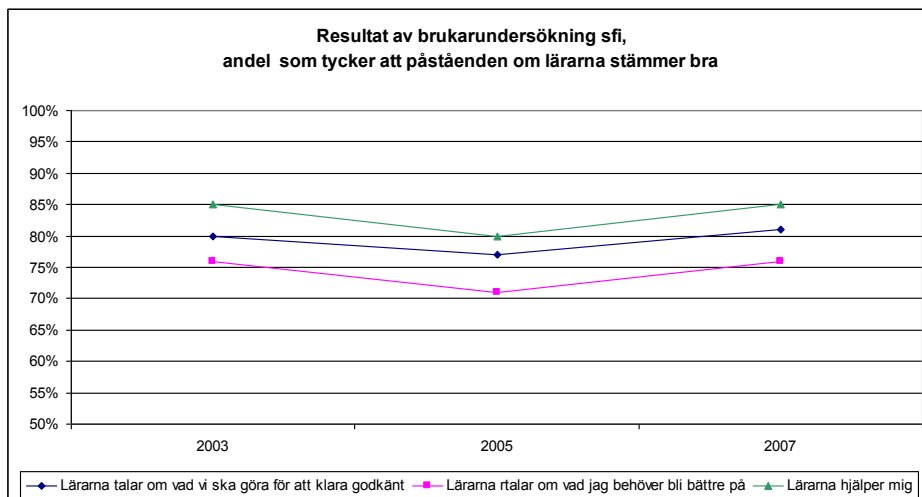
Källa: utbildningsförvaltningen

Som möjliga förklaringar till att resultaten har förbättrats på de lägre kursnivåerna anges i vuxenutbildningens kvalitetsredovisning att särskilda stödinsatser vidtagits för lågutbildade och att lärare kompetensutvecklats för att bättre kunna undervisa lågutbildade. Inom kurs B har en särskild satsning på skrivning genomförts.

Av stadens brukarundersökning 2008 framgår att de studerande i allmänhet är nöjda med undervisningen. Över 50 procent av de studerande angav att de var mycket nöjda med lärarna och över 30 procent att de var ganska nöjda. Ytterst få angav att de var missnöjda med lärarna. Under femårsperioden har de studerandes nöjdhet enligt brukarundersökningarna generellt ökat.

DIAGRAM 13

Sfi-studerandes nöjdhet lärare och undervisning

Källa: USK OBS. Skalan börjar på 50%

Analys – frågeställningar

Ett positivt konstaterande för perioden är att ansvariga för vuxenutbildningen genom sina analyser formulerat utvecklingsområden och genomfört utvecklingsinsatser som har medfört att resultatet förbättrats. Det gäller främst de mycket lågutbildade inom sfi och den grundläggande nivån inom komvux där t ex stödinsatser och kompetensutvecklingsåtgärder medfört att resultaten förbättrats. Andra utvecklingsförslag som påbörjats är ökad individualisering, nära kontakt med de studerande och satsning på ökad närvaro.

Trygghet och miljö

Under rubriken trygghet och miljö behandlas såväl fysisk som psykisk hälsa, diskriminering och kränkande behandling, elevhälsoarbete och inflytande utifrån såväl årets resultat som i ett femårsperspektiv. Kapitlet avslutas med en sammanfattande analys och därav följande kvarstående frågor som återstår att ta tag i.

Förutom att uppfylla kraven i läroplansmålen finns kommunfullmäktiges mål för verksamhetsområdet, som i sin tur brutits ner till nämndmål i respektive nämnd. För utbildningsnämndens verksamhetsområde gäller målet att alla elever/studerande ska omfattas av en god fysisk och psykosocial miljö.

Årligen presenterar utbildningsförvaltningen en elevhälsorapport, som ska omfatta redovisningar från elevhälsoområdet inom främst grundskolan och gymnasieskolan. Den ska vara en sammanvägd och gemensam redovisning av elevhälsans specialområden. Tre gemensamma bevakningsområden – skoltrivsel, stöd i lärandet och trivsel i livet – ska redovisas återkommande för att kunna jämföras över tid. Som grund tjänar främst de elevhälsoprofiler som årligen genomförs av skolhälsovården i årskurs 4 och 8 i grundskolan och årskurs 1 i gymnasiet. 2008 års resultat redovisas nedan liksom årets fokusområde i elevhälsorapporten – situationen för elever med funktionsnedsättning i integrerad skolform.

Vartannat år genomför Stockholms stad en undersökning riktad till elever i årskurs 9 i grundskolan och årskurs 2 på gymnasiet (Stockholmsenkäten). Dess huvudsakliga syfte är att utgöra underlag för beslut om och planering av preventiva insatser för barn och ungdomar. En mängd frågor ställs som behandlar drogvänor, kriminalitet, egen utsatthet och vissa psykosomatiska problem.

Vartannat år genomförs i Stockholm stora brukarundersökningar i förskoleklass, årskurs 3, fritidshemmen, årskurserna 6 och 9, gymnasieskolans årskurs 2, obligatoriska särskolan, gymnasiesärskolan, kommunala vuxenutbildningen, särsvux och sfi. För förskolan görs motsvarande undersökning vart tredje år. Brukarundersökningarna innehåller ett område kallat Trygghet och trivsel.

Stadens utbildningsinspektörer granskar förskolorna och skolorna bland annat när det gäller arbetet för att motverka diskriminering och annan kränkande behandling.

Som underlag för bedömning av barns och ungdomars hälsa, trygghet och miljö finns alltså ett antal källor.

Resultat och måluppfyllelse

Trygghet och miljö i förskolan

I förskolan behandlas frågor kring trygghet och miljö under läroplansområdet Normer och värden. Det är traditionellt ett starkt område i förskolan, där det är vanligt att det finns en formulerad värdegrund som även är omsatt till arbetssätt. Det ingår i förskolans tradition att lägga stor vikt vid barnens sociala utveckling och att arbeta medvetet med konflikthantering.

Föräldrarna till barnen i förskolan är enligt brukarundersökningen nöjda med barnens trygghet, personalens sätt att vara mot barnen och bemötandet när de lämnar och hämtar sina barn. Mellan 85 och 90 procent är nöjda med sin förskola. Personalen får mycket beröm för sina insatser att skapa trygghet för barnen. Allra nöjdast är föräldrarna i innerstaden och Bromma, men andra stadsdelar följer tätt efter.

Föräldrarna i förskolan sätter enligt brukarundersökningen barnens trygghet och säkerhet högt och det är även ett prioriterat mål för Stockholms stad. Stadsrevisionen har i en rapport granskat det systematiska barnsäkerhetsarbetet. Där konstaterar man bland annat att det saknas mål och uppföljning på det här området samt att bristen på samordnade riktlinjer gör att ett stort ansvar vilar på de verksamhetsansvariga. Det finns fungerande internkontroll med bland annat barnsäkerhetsronder men brandskyddsarbetet och inrapporteringen av olyckor och tillbud kan enligt rapporten förbättras.

Stadsdelsnämndernas bedömning att målområdet är framgångsrikt stämmer väl överens med förskoleinspektörernas uppfattning och slutsatser senast i 2008 års inspektörsrapport. Där konstateras att förskolorna i stor utsträckning har en gemensam, formulerad värdegrund med strategier för arbetet med Normer och värden.

Elevernas hälsa är vanligen god men det finns oroande inslag

Av stadens elevhälsorapport 2007/08 framgår att elevernas hälsa generellt sett är god och att de trivs i skolan. Stockholmsenkäten för 2008 visar att andelen elever som trivs bra i skolan har ökat något i både årskurs 9 och årskurs 2 i gymnasieskolan mellan 2006 och 2008. Trivseln hos pojkarna i årskurs 9 ökade från 87 till 88 procent och hos flickorna från 86 till 88 procent. I gymnasiet årskurs 2 ökade andelen pojkar som trivs bra från 89 till 92 procent och flickorna från 87 till 90 procent.

Under rubriken trivsel, skolklimat och tillgång till lärarstöd presenterar förvaltningen med stöd av forskning, externa undersökningar, egna undersökningar och erfarenheter olika faktorer som påverkar elevers stress och trivsel. De vanligaste negativa faktorerna är alla "livsval" unga måste göra idag, den ökade individualiseringen, minskade möjligheter till vuxenstöd, ökat individuellt arbete och ökat hemarbete. Elevhälsorapporten 2006/2007 visade att vad eleverna tycker om skolan hänger samman med om de får stöd och hjälp eller beröm och uppskattning av sina lärare. Uppfattningen stöds även av Stockholmsenkäten, som 2006 visade att den genomsnittliga psykosomatiska hälsan försämrats bland Stockholms niondeklassare. De vanligaste symtomen var magont och huvudvärk.

Skolhälsovårdens årligen genomförda hälsoprofiler på elever i årskurs 4 och 8 i grundskolan och årskurs 1 i gymnasieskolan visar några intressanta trender när det gäller skoltrivsel, lärarstöd, trivsel med livet och skolrelaterad allmänhälsa. Stockholms iakttagelser bekräftas i en nationell jämförelse.

Generellt trivs eleverna i Stockholms skolor mycket bra men det finns områden där trenden är negativ. Stressen och de psykosomatiska symtomen tenderar att öka framför allt för flickorna och skolhälsan drar slutsatsen att det därför måste förklaras med andra saker än med vantrivsel. Eleverna upplever att de får ett ökat stöd av lärarna och majoriteten får den uppmärksamhet de förväntar sig.

För att kunna identifiera negativa trender i den skolrelaterade allmänhälsan ställs i hälsoprofilerna ett antal frågor om hur eleverna trivs med livet, om de känner sig nedstämda, har huvudvärk etc. Det resultat av svaren som skolhälsan kan utläsa är en trend att flickor i större utsträckning än pojkar i årskurs 8 känner sig nedstämda och ledsna.

Sammanfattningsvis konstaterar skolhälsan att situationen är relativt bra när det gäller den psykiska hälsan bland eleverna men att det finns områden och negativa trender som bör följas och analyseras över tid. Ett sådant område är flickor på högstadiet, "unga flickor är utsatta". Skolhälsan framhåller att i det framtida elevhälsoarbetet bör åtgärder prioriteras som syftar till att minska stressen i skolmiljön liksom att hantera uppkommen stress.

Skolhälsovården uppmärksamade 2008 att fetman minskar i de yngre åldersgrupperna, 3 - 5 år, vilket kan ge positiva effekter på sikt. Dock kvarstår problemen med övervikt och fetma i åldersgruppen 12 -16 år.

De flesta elever är trygga, men mobbning är ändå ett stort problem

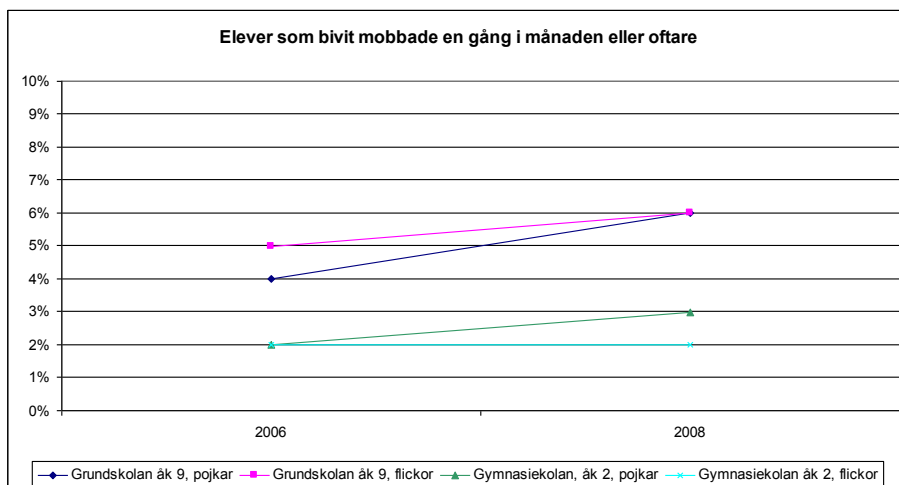
Förekomsten av kränkande behandling är den aspekt som enligt Stockholmsenkäten ger störst utslag i bristande skoltrivsel och psykosomatisk ohälsa. Detta understryks av Skolhälsans rapport för 2006/2007, som visar att elever, främst flickor, som utsatts för mobbning trivs sämre med både skolan och livet. Stockholmsenkäten visar att kränkande behandling inte bara ger skadliga hälsoeffekter för de direkt utsatta eleverna utan också drabbar alla i klassen.

Andelen elever, som känt sig mobbade eller trakasserade någon gång under läsåret har stadigt ökat i grundskolans årskurs 9 medan den gått tillbaka i årskurs 2 i gymnasiet. Trenden är densamma för flickor och pojkar inom respektive skolår.

Stockholmsenkäten visar även en negativ utveckling när det gäller andelen elever som regelbundet blivit trakasserade, de som uppgivit att de blivit mobbade en gång i månaden eller oftare. Detta är en frågeställning som kan sägas anknyta till den definition som vanligen används om mobbning - att man trakasseras vid upprepade tillfällen. I grundskolans årskurs 9 ökade andelen pojkar som regelbundet mobbades från 4 till 6 procent mellan 2006 och 2008. Motsvarande siffra för flickor i samma årskurs var en ökning från 5 till 6 procent. I gymnasiet årskurs 2 ökade andelen pojkar från 2 till 3 procent medan flickornas andel låg oförändrad på 2 procent. (Se nedanstående diagram)

DIAGRAM 14

Elever som blivit utsatta för mobbning en gång i månaden eller oftare

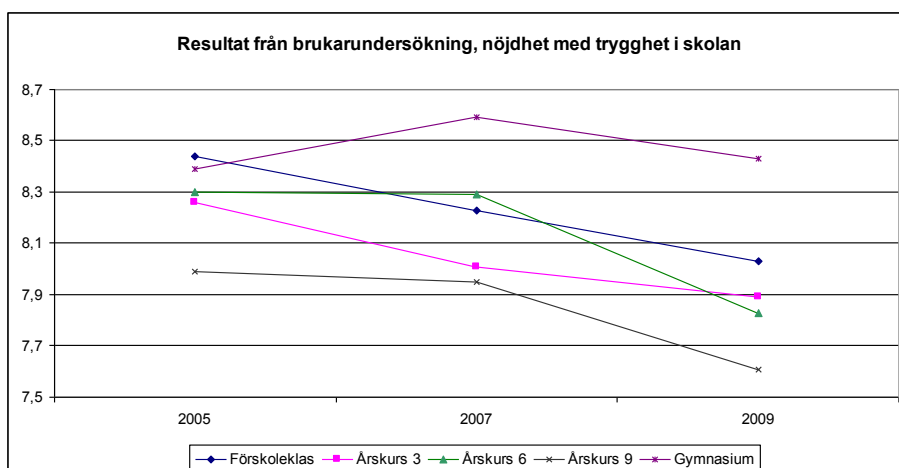
Källa: Stockholmsenkäten

I stadens brukarundersökningar i skolorna är området Trygghet och trivsel det område som under hela den aktuella femårsperioden haft högst värden i alla skolformer och åldersgrupper. Resultaten är allra högst för de lägsta årskurserna i grundskolan, gymnasieskolan och i vuxenutbildningen. I alla brukarundersökningar finns en fråga om eleverna kan känna trygghet i skolan. Den senaste brukarundersökningen gjordes i början av 2009 och visar för grundskolan en viss nedgång jämfört med tidigare resultat. Svaren ligger på denna fråga på en hög nivå, högst i hela undersökningen. Eftersom den negativa tendensen i 2009 års undersökning sammanfaller med tendensen i Stockholmsenkäten finns det anledning att vara uppmärksam på utvecklingen. Genomgående är mellan fem och tio procent av de tillfrågade eleverna ganska eller mycket missnöjda med tryggheten i skolan. Eftersom det totala antalet elever i stadens skolor är stort utgör fem till tio procent ett stort antal elever. Det finns skolor som har en betydligt större andel elever som är missnöjda med möjligheterna till trygghet. Där är också en relativt stor andel missnöjda med situationen när det gäller mobbning.

I gymnasieskolan, obligatoriska sarskolan och gymnasiesarskolan ligger däremot resultaten på ovanstående fråga på en oförändrat mycket god nivå. För gymnasieskolans del sammanfaller resultaten med dem i Stockholmsenkäten. Det finns dock enstaka gymnasieskolor som avviker från det positiva resultatet och på de skolorna är det angeläget att vidta åtgärder för att förbättra situationen.

DIAGRAM 15

Upplevelse av nöjdhet och trygghet i skolans olika årskurser

OBS. Skalan omfattar skalstegen 7,5 – 8,7. Medelvärde för nöjdhet kan max vara 10.

Under 2008 gjorde Brottsförebyggande rådet (Brå) en internationell forskningsgenomgång ”Effectiveness of Programmes to reduce School Bullying”. Brå har senare presenterat en kortfattad sammanställning av de viktigaste resultaten på svenska. I rapporten fastställs att anti-mobbningsprogram är effektiva instrument för att minska mobbning. I snitt minskar programmen antalet mobbare med 23 procent och antalet mobbade med 17 procent.

Stockholms utbildningsförvaltning har utarbetat riktlinjer för arbetet mot mobbning och kränkande behandling i skriften ”Trygghet och studiero”. Broschyren har varit mycket efterfrågad och haft stor spridning i skolorna. Där slås fast att de metoder, som skolorna använder i sitt arbete mot mobbning, ska vara beprövade och ha en dokumenterat positiv effekt. Endast ett fåtal skolor använder sig dock ännu av någon av de metoder som forskarna i Brås rapport bedömt vara beprövade i ett forskningsperspektiv.

Stadens skolinspektion undersökte under läsåret 2006/07 arbetet mot mobbning. Undersökningen gjordes i skolor som på goda grunder kunde anses vara framgångsrika i arbetet mot mobbning. Ingen av de utvalda skolorna använde sig i organiserad form av något av de i vetenskaplig mening beprövade metoderna. Inspektörernas bedömning blev dock att skolornas arbete i hög grad utmärktes av de grundläggande strategier som kännetecknar flera av de utpekade anti-mobbningsprogrammen, till exempel den så kallade Olweusmetoden.

Stadens grundskoleinspektörer har i sina årsrapporter under den senaste femårsperioden bedömt att eleverna på de flesta skolor är trygga och trivs väl. Inspektörernas uppfattning är att det finns ett fåtal skolor som avviker från den genomsnittligt ljusa bilden. Det handlar då om skolor där värdegrunden och skolans arbete för att förebygga och åtgärda kränkningar har brister. Där är också risken att råka ut för kränkningar av olika slag som t ex mobbning relativt stor. Det finns i allmänhet ett tydligt samband mellan inspektörernas bedömningar och resultaten på brukarundersökningarna.

Inspektörerna har under de gångna åren påtalat att där mobbning och kränkande behandling förekommer sker det oftast på raster och i omklädningsrum och andra miljöer där det är vanligt att inga vuxna finns.

Gymnasieinspektörerna har framhållit att diskriminering och kränkande behandling är det granskningsområde som generellt håller den högsta kvaliteten på gymnasieskolorna. Den kritik inspektörerna framfört har till största delen handlat om brister i likabehandlingsplaner och systematik. Det finns dock enskilda gymnasieskolor som har fått kritik av inspektörerna därför att skolan även i det praktiska arbetet brister när det gäller att förebygga och åtgärda kränkningar.

Den första april 2006 trädde lagen om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling i kraft. Strax därefter gjorde Skolverket inspektion vid stadens förskolor och skolor och kunde konstatera att likabehandlingsplaner saknades i stort sett överlag. I stadens samlade kvalitetsredovisning för 2007 uppgavs att stadens nämnder uppgivit att likabehandlingsplaner fanns, men att de ofta var ganska bristfälliga.

Många stadsdelnämnder beskriver 2007/08 att upprättandet av likabehandlingsplaner har lett till fördjupade diskussioner om hur man behandlar varandra och de har varit utgångspunkt för diskussioner om förskolans värdegrund.

I nämndernas kvalitetsredovisningar för läsåret 2007/08 beskrivs att i princip alla enheter har likabehandlingsplaner av god kvalitet. Dock kvarstår arbetet med att förankra dem och göra föräldrar, elever och studerande delaktiga i arbetet. Ibland är det ett angivet utvecklingsområde.

I grundskolans kvalitetsredovisning konstateras under rubriken bedömning och analys att arbetet med Normer och värden och likabehandling i en del skolor ännu inte givit önskvärt resultat. Ansvariga för verksamheten uppger dock inga konkreta planer till förändring.

I den senaste årsrapporten från stadens grundskoleinspektörer framhålls att arbetet med likabehandlingsplanerna ytterligare bör förbättras, speciellt när det gäller förebyggande insatser samt att förankra arbetet hos alla parter.

Stadens elevhälsorapport konstaterar att likabehandlingsplanerna för varje skola fått genomslag. Under läsåret 2007/08 rapporterade skolkuratorerna att antalet elever som kommer till deras kännedom på grund av kränkande behandling ökat markant. ”Både lärare och elever `ser` och bekräftar kränkande beteende

idag när man måste anmäla det och vet till vem anmälan ska göras. Idag förväntar man sig att något görs som förbättrar situationen.”

Frånvaron

Stadens elevhälsorapport lyfter fram frånvarons betydelse för elevhälsan och grundar en del av sin uppfattning på Skolverkets respektive stadens FoU-byrås tidigare rapporter. I dessa har konstaterats att frånvaron i skolan stiger med ökande ålder och att det inte i första hand handlar om skolk utan att det är fråga om vissa elevers komplexa problem och stora behov av stöd. Skolverket konstaterade i sin rapport 2008 ”Rätten till utbildning – om elever som inte går i skolan”, att skolan sällan gör en tillräckligt grundläggande utredning om orsaken till frånvaron och sätter därmed inte heller in rätt åtgärder. Stadens kuratorer har under de senaste 10 åren konstaterat att den främsta anledningen till kontakt med skolkuratoren är frånvaro. Framför allt gäller det i gymnasiet men förekommer också i lägre åldrar. Även psykologerna har rapporterat att hög frånvaro oftast hänger ihop med mycket komplexa problem. De betonar betydelsen av att orsakerna analyseras tillsammans med föräldrar, lärare och elevhälsoteam.

Sedan oktober 2007 pågår ett samverkansprojekt mellan skola och socialtjänst. Avsikten är att skapa fungerande samverkansmodeller mellan skola, socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri och polis bl a i syfte att förhindra hög frånvaro. En mall ska tas fram för skolkuratorernas skolsociala kartläggning/utredning för att fungera ihop med det dokumentationssystem, BBIC, som socialtjänsten använder vid utredning av barn som far illa. Projektet pågår fram till juni 2009.

Som behandlas i avsnittet Kunskapsutveckling är hög frånvaro på främst vissa gymnasieskolor ett stort problem, som allvarligt försvårar goda resultat.

Integrerade elever med funktionsnedsättning

Varje år ska ett fokusområde behandlas i elevhälsorapporten. 2008 års fokusområde var integrerade elever med funktionsnedsättning. Liksom för landet i övrigt går de allra flesta elever med funktionsnedsättning integrerade i vanliga skolor.

I Stockholms elevhälsorapport för 2007/08 redovisas resultatet av en undersökning inom utbildningsförvaltningen, där kategoriseringen av elever med funktionsnedsättning sker utifrån en modell redovisad av Skolverket. De variabler som undersökts är kunskapsutveckling/studieresultat, närvaro, kamratrelationer, fysisk hälsa, psykisk hälsa och föräldrasamverkan. I rapportens avslutande bedömning av hur elever med funktionsnedsättning som går i vanlig klass har det, framhålls att just kunskapen om och förhållningssättet till begreppen inkludering och integrering är svagt.

Som en följd av elevhälsorapporten gavs stadens inspektörer i uppdrag att 2008 i samband med de ordinarie inspektionerna särskilt granska skolsituationen för elever med funktionsnedsättningar. En sammanfattande bild av granskningen har redovisats i en särskild rapport. Av rapporten framgår bland annat att i stort sett alla de inspekterade kommunala grundskolorna har ett väl sammansatt elevhälsoteam, vilket är av stor betydelse för elever med funktionsnedsättningar. Det framgår också att det finns skillnader i personalens kunskaper om neuropsykiatriska funktionsnedsättningar mellan skolorna. Tillgängligheten för elever med rörelsehinder är vanligen god på de inspekterade gymnasieskolorna, medan det finns brister i det avseendet på vissa grundskolor.

Inflytande

Under de senaste åren har elevers bristande inflytande tagits upp som ett utvecklingsområde av såväl enheter som förvaltningar och i stadens samlade kvalitetsredovisning. Det är dock svårt att skönja ett positivt resultat.

Av kvalitetsredovisningarna för förskolan framgår att inflytande alltså är ett område som tyngs av att begreppen inflytande och delaktighet är svåra att tolka när det gäller barn. Föräldrarna har svårt att förstå begreppen, vilket återspeglar sig i deras svar i brukarundersökningarna. Det kan konstateras att det återstår för förskolan att göra tydligt för barnen vad de kan påverka och återkoppla till dem vad deras inflytande leder fram till.

Grundskolans kvalitetsredovisning framhåller att begreppet inflytande är problematiskt, eftersom de yngre eleverna är nöjda när de kan påverka skolmaten. Men med växande ålder inser de vad inflytande kan innebära och blir mer kritiska till det inflytande de faktiskt har.

Gymnasieskolans kvalitetsredovisning uppger att utvecklingen av den formella strukturen för elevinflytande visar en positiv bild. Även i ickeformella strukturer växer inflytandet. Dock är inflytande ett ständigt pågående arbete, där man inte blir "klar" och majoriteten av skolorna beskriver det som ett utvecklingsområde.

Inom särvtux uppges inflytandet vara oförändrat. Indikatoren för inflytande är här i vilken mån de studerande själva valde den kurs de går. Drygt 60 procent valde själva kurs enligt vad de uppgav i 2008 års brukarundersökning. Liksom tidigare år uppgav cirka 37 procent att någon annan valde åt dem.

Analys - frågeställningar

Trygghet i skolorna får högst betyg av alla frågeområden i brukarundersökningarna, men många elever blir ändå regelbundet trakasserade och mobbade. Samtidigt som trygghet är skolornas genomsnittligt främsta styrka är det därför deras kanske allvarligaste svaghet. Även om den genomsnittliga kvaliteten är god inom området i stadens skolor finns det ett stort antal elever som far illa. Ambitionen måste vara att varje skola ska ha en garanterat hög nivå. Det är därför angeläget att gå från ord till handling i arbetet mot mobbning enligt de riktlinjer staden beslutat: "De metoder som skolorna använder i arbetet mot mobbning ska vara beprövade och ha en dokumenterat positiv effekt."

Behov av samverkan mellan förskola och skola är stort. Precis som allt annat lärande börjar i tidig ålder kan förskolan bidra ännu mer till att minska problem med mobbning och kränkningar i skolan. Detta är ett gemensamt ansvar.

Det framgår av bland annat elevhälsoundersökningen att många elever, främst flickor, är stressade av skäl som hänger samman med bland annat den stora valfriheten och skolornas inre arbete. Vad kan utbildningsförvaltningen och de enskilda skolorna göra för att minska stressen?

Som beskrivits tidigare är trygghet och miljö av tradition ett prioriterat område i förskolan. Det finns en viss risk med att slå sig till ro och tycka att det här fungerar bra. Det kan innebära att förskolan missar möjligheter att rusta barnen inför framtiden.

Det återstår att utveckla strategier för genusperspektivet och det mångkulturella uppdraget integrerat i värdegrundsarbetet i förskolan.

Slutdiskussion och förslag till fortsatt arbete

Stadens samlade kvalitetsredovisning för de pedagogiska verksamheterna har bland annat till uppgift att beskriva och analysera vad den kommunövergripande nivån kan bidra med för att Stockholms stad skall kunna erbjuda en likvärdig utbildning med hög måluppfyllelse. Vid analys av de skolformsvisa kvalitetsredovisningarna har utgångspunkten varit att bedöma om dessa ger lednings- och styrinformation till nämnderna och att fastställa om det finns en systematik som ger information om kopplingen mellan mål, medel och resultat samt behov av nya insatser.

Kvalitetsredovisningarnas karaktär, deras innehåll och struktur, varierar och kan endast till viss del anses utgöra ett led i den kontinuerliga uppföljningen och utvärderingen av verksamheten. I vart fall är det få som kan betraktas som kvalitetsredovisningar i den mening som föreskrivs i förordning om kvalitetsredovisning samt i skolverkets allmänna råd om kvalitetsredovisningar.

Flertalet av de skolformsvisa kvalitetsredovisningarna beskriver och bedömer i huvudsak enheternas arbete men även till viss del de förutsättningar som den politiska/förvaltningsnivån har skapat för förskolor och skolor för att utveckla verksamheten och öka måluppfyllelsen mot de nationella målen.

På detta sätt föreligger en oklarhet gällande olika nivåers ansvar och uppdrag att säkerställa måluppfyllelse och likvärdighet i enlighet med de nationella styrdokumenten. Oklarheten innebär att förvaltningar och nämnder inte bedömer hur och med vilket resultat man skapar förutsättningar för enheterna, utan istället redovisar/bedömer enhetsnivåns/rektors ansvar och uppdrag.

Detta bidrar till en otydlig ansvarsfördelning som kan leda till en ineffektiv styrning av såväl de nationella som kommunala målen inom utbildningsområdet. Det finns en risk att nämnderna försöker hantera frågor som ligger på den verksamhetsansvarigas nivå och i mindre utsträckning bedömer vad man från nämndnivå bör utveckla för att stödja verksamheterna att nå en bättre måluppfyllelse generellt.

Av den anledningen finns behov av att fortsätta arbetet med att utveckla, samordna och stödja det kommungemensamma systematiska kvalitetsarbetet och i detta arbete tydliggöra olika nivåers ansvar och uppdrag för att säkerställa måluppfyllelse och likvärdighet. Det är ett arbete som delvis påbörjats inom projektet Utbildning i lokalt kvalitetsarbete för att tydliggöra förskoleverksamheternas kvalitetsarbets innehåll och funktion på nämnd- respektive verksamhetsnivå.

Mycket görs men med vilka effekter?

Att bedöma verksamheternas grad av måluppfyllelse är svårt. Detta utifrån att de indikatorer som används kan ses som delvis begränsande då de inte förmår ta hänsyn till den stora komplexitet som ett utbildningssystem utmärks av.

En samlad bedömning utifrån genomförda brukarundersökningar och de skolformsvisa kvalitetsredovisningarna ger allmänt en positiv bild av brukarnas värdering av stadens pedagogiska verksamheter. Då det i brukarundersökningarna finns en tendens till att värderingen inom flera områden har blivit något lägre, om än i liten utsträckning, finns det anledning att fördjupa uppföljningen och analysen av dessa resultat för att kartlägga orsakerna och synliggöra förbättringsområden. Så t.ex. är det i den senaste brukarundersökningen en större andel elever i grundskolan som anser sig vara utsatt för mobbning eller kränkande handlingar. Detta kan vara en effekt av att skolorna numera har mer utvecklade likabehandlingsplaner och bättre rutiner för att uppmärksamma oönskade handlingar men kan också vara ett tecken på ett hårdare klimat med färre vuxna att vända sig till beroende på resurser eller en effekt påverkad av helt andra orsaker. Då man inte bör låta sig nöja med att en överväldigande majoritet bedömer att verksamheten genomförs med i huvudsak god kvalitet bör detta utgöra underlag för det fortsatta arbetet i sökandet efter förbättringsområden.

I svaren på förskolans brukarundersökning finns en i huvudsak positivt syn på hur de pedagogiska processerna genomförs och det huvudsakliga kritikområdet, eller det område som får en lägre värdering, handlar mer om strukturkvalitet i form av barngruppers storlek och personaltäthet. Detsamma gäller skolbarnsomsorgen. Även övriga skolformer får ett i huvudsak positivt omdöme om hur de pedagogiska processerna genomförs men vid granskning av resultaten (dvs. andelen elever som genomför sina studier på

ett framgångsrikt sätt) kan man fundera över hur dessa resultat relaterar till varandra. Kan nämnder och/eller enskilda individer i hög grad vara nöjda med en verksamhet som inte lyckas nå målen? Vem är det som är mindre nöjd och varför? För att kartlägga sådana frågor skulle brukarundersökningarna behöva utvecklas så att det på ett tydligare sätt går att koppla resultat från olika källor till varandra.

Under flera år har det exempelvis i rapporter och i kvalitetsredovisningar på flera nivåer lyfts fram behovet av att utveckla elevers inflytande och ansvarstagande för sin utbildning. Detta är också ett av kommunfullmäktiges inriktningsmål. Även i årets kvalitetsredovisningar lyfts frågan men det finns få tecken som tyder på att verksamheterna kommit så mycket längre. Att så är fallet föranleder att frågor kan resas om på vilket sätt det från olika håll följs upp effekter eller efterlevnad av de olika beslut som fattats.

Inom staden har många olika projekt genomförts i kompetensfondens regi, i egen regi i form av exempelvis språkinstitutet, ”expertlärare”, projekt för forskning och kompetensutveckling samt diverse lokala projekt på enstaka skolor m.m. Olika organisatoriska förändringar har genomförts av exempelvis särskoleverksamhetens organisation, förvaltningsorganisation, grundskoleorganisation, system för resursfördelning m.m. Samtidigt pågår olika former av datainsamlingar i form av brukarenkäter, elevhälsosamtal, betygsstatistik, uppföljningar på både lokal och central nivå. Vid en hastig genomgång av ett antal av de senaste årens olika rapporter kan konstateras att mycket av arbetet sker utan samverkan och gemensamma referensramar. Projekt startar och slutförs eventuellt med någon form av slutrapportering men det saknas, eller finns inte uttalat, strategier för att kartlägga eller belysa mer långsiktiga effekter och eventuella konsekvenser av genomförda åtgärder eller hur olika insatser påverkar varandra, vilket bör utvecklas. Liknande fenomen finns också ofta på verksamhetsnivån.

I kompetensfondens regi genomfördes ett relativt stort projekt i syfte att stödja en mer likvärdig bedömning och betygssättning. I resultaten av de senaste årens statistiska studier om betygsjämförelser mellan grundskolor och gymnasieskolor kan nu konstateras att andelen skolor som verkar ge för höga eller för låga betyg i förhållande till förväntade betyg tenderar att minska. Detta kan tolkas som att likvärdigheten i bedömningarna i stort har ökat men att vissa skillnader består. Samlat kan bedömningen göras att genomförda insatser har haft effekt men vi kan inte med säkerhet tala om vilka och varför. Är det kompetensfondens projekt, eller är det betygsjämförelserapporterna eller är det någon annan form av kompetensutveckling? Samtidigt som bedömningslikvärdigheten tycks förbättras kan konstateras att både gymnasieskolan och vuxenutbildningen bedömer området som fortfarande viktigt att arbeta med. Utifrån vilken analys är oklart. Eventuellt vore det mer utvecklande att söka svar på frågor utifrån de skillnader som finns mellan skolor. Kan resultaten förklaras utifrån exempelvis lärarkompetens, undervisningsmetodik, läromedel, elevers förkunskaper etc?

Det kan också konstateras vad gäller resultaten för grund- och gymnasieskolan att inga markanta förändringar vad avser resultaten kan påvisas för de senaste fem åren. Även om elevernas meritvärden har ökat så är andelen elever med icke fullständiga betyg i stort sett densamma inom grundskolan men något förbättrad i gymnasieskolan. Men likväl kvarstår stora skillnader mellan skolorna vad gäller måluppfyllelse och resultatnivåer. Hur dessa skillnader korresponderar med tilldelade resurser och hur resurserna används är för närvarande okänt. Flera av Stockholm stads pedagogiska verksamheter är i jämförelse med riksgenomsnittet kostsamma vilket pekar på behovet av att följa upp effekterna av tidigare resursfördelningssystem innan nya skapas.

Att förbättra måluppfyllelsen, fler elever når målen med godkända betyg i samtliga ämnen, är ett av verksamheternas centrala uppdrag. Det är också en av de viktigare indikatorerna då verksamheter bedöms och rankas i olika sammanhang. För att förbättra måluppfyllelsen inom detta område är möjligheterna att tidigt upptäcka och sätta in åtgärder för elever som riskerar att inte nå målen avgörande. I den jämförelse som gjorts mellan resultat på nationella prov och slutbetyg i exempelvis matematik kan resultaten tolkas som att de nationella proven haft betydelse för att finna de elever som varit i behov av stöd för att nå godkänt. En tydlig tendens är också att många skolor lyckats höja betygsnivån även för de elever som på proven presterat ett godkänt resultat. Detta kan tyda på att en mer utvecklad och tidigare användning av olika former av diagnostiska redskap kan vara ett sätt att identifiera ”riskelever” och sätta in verkliga åtgärder.

Flera stadsdelar och grundskolor bedriver ett aktivt arbete för att förbättra de rutiner som finns för överlämnande från förskola – förskoleklass – skola. Ett arbete som av de inblandade bedöms som viktigt och i behov av fortsatt utveckling. Hur exempelvis specialpedagogiska resurser används i syfte att tidigt uppmärksamma elever i behov av särskilt stöd är ett område där det saknas någon form av sammanställd

kunskap. Ofta tycks det som om såväl förskoleklasser som förskolor och skolbarnsomsorgen har begränsad tillgång till denna form av stödstrukturer.

Ovanstående kortfattade beskrivningar är ett uttryck för två områden som bör fortsätta utvecklas. Arbetet med LIS (Stadens Lednings och Informations System) bör fortsätta att utvecklas inte bara innehållsligt vad gäller sammanställningen av olika former av data. Samtidigt som innehållet byggs ut bör det utvecklas modeller eller strukturer för hur dessa data kan användas på ett mer likartat sätt inom verksamheterna och på olika nivåer för att ge underlag för bättre analyser av resultat och måluppfyllelse i förhållande till både förutsättningar och processer.

Det andra området handlar om att från centralt håll skapa förutsättningar för att bedöma effekterna av de åtgärder och insatser som vidtas i olika syften.

Till syvende och sist behandlar de frågeställningar som lyfts i ovanstående text ett område som pekar på behovet av en tydligare koppling mellan utvärdering av genomförda insatser och FoU. På vilket sätt ansvarar förvaltnings-/politikernivån för att fastställda beslut, vidtagna åtgärder, genomförda projekt och olika former av aktiviteter granskas och värderas för att ligga till grund för det fortsatta arbetet. Det handlar om att i förlängningen skapa en lärande kultur eller organisation som har förmåga att tillgodogöra sig kunskaper som kan nås genom en mer stringent utvärderingskultur. Ett sådant förhållningssätt skulle också skapa en god grund för rektorer och verksamhetsansvariga att bygga sitt utvecklings- och förändringsarbete på en mer evidensbaserad bevekelsegrund.

Utmaningar inför det fortsatta arbetet

Förskola

För förskolans del kommer framtiden att påverkas av Skolverkets pågående översyn och omarbetning av läroplanen. Den första delrapporten visar på i huvudsak tre områden som kommer att förtydligas.

Ett område som lyfts fram är tydligare inriktning på att stärka barnens lärande och utveckling inom områdena språk och kommunikation, matematik samt naturvetenskap och teknik vilket ligger i linje med stadens förskoleplan. Inom detta område kan man se det arbete som pågår inom staden med att arbeta fram ett självvärderingsmaterial som ska användas av all förskoleverksamhet som ett instrument som förhoppningsvis kan stödja denna process och i framtiden kunna utgöra ett redskap för att bedöma kvaliteten i förskolans lärandeuppdrag på ett mer likvärdigt sätt över staden.

Förskolläraarnas ansvar för verksamheten förtydligas vilket kommer att medföra behov av kompetensutveckling och behov att sörja för en god möjlighet att rekrytera förskollärarytbildad personal till verksamheterna. Redan nu strävar många stadsdelar efter att ha åtminstone en utbildad förskollärare per avdelning men konstaterar att rekryteringsläget är svårt och behovet av vidareutbildning av barnskötare kvarstår.

Ett annat område som nämns i Skolverkets delrapport är att kvalitetsarbetet förväntas få en större tyngd och att bedömning av verksamheten ska göras utifrån olika källor och datasammanställningar. Pedagogisk dokumentation har under flera års tid varit ett prioriterat utvecklingsarbete i många stadsdelar men det har tidigare inte satts in som en del i verksamheternas reguljära kvalitetsuppföljning och utvärdering. För att den pedagogiska dokumentationen ska kunna användas både i den dagliga verksamhetsutvecklingen och som en del i kvalitetsarbetet är det avgörande med ett fortsatt stöd från nämnder och förvaltningar vad gäller att utveckla formerna för detta.

Skolbarnsomsorgen och förskoleklassen

Båda dessa verksamheter har fortfarande en ganska undanskymd plats i de skolförhållningarna. Brukarundersökningarna ger överlag verksamheterna en positiv värdering. För att stärka verksamheterna i sitt fortsatta utvecklingsarbete vore det önskvärt att de fick ett mer genomarbetat avsnitt i kvalitetsredovisningarna på alla nivåer. Verksamheterna skulle troligtvis bli mer framträdande om det på ett tydligare sätt formulerades mål och åtaganden mer specifika för just dessa verksamheter på flera nivåer. För förskoleklasserna finns inga tydliga problemområden framskrivna. Verksamheten bedrivs mer eller mindre integrerat med skolans verksamhet och att följa upp effekter av de olika arbetssätten skulle kunna ge underlag för framtida ställningstaganden. Ett annat problem som berör både förskoleklass och

skolbarnsomsorgen handlar om tillgången till specialpedagogiska resurser vilket bör belysas. För skolbarnsomsorgens del handlar problematiken till stor del om barngruppernas storlek och tillgång på personal med adekvat utbildning. Utifrån den genomlysning som grundskoleavdelningen gjort av fritidshemsverksamheten har förvaltningen påbörjat utvecklingen av former för att bidra till ett bättre stöd för verksamheternas ledning.

Grundskolan

Efter den inspektion som genomfördes av Skolverket 2006-2007 kan konstateras att flertalet grundskolor nu utarbetat former för att bedöma och kartlägga elevernas kunskapsutveckling för i stort sett samtliga ämnen och i flera årskurser.

Trots kunskap om skillnader i måluppfyllelse, organisationsförändringar och förändrade resurstilldelningssystem så kvarstår dessa skillnader. Det finns skolor som trots ”sämre förutsättningar” vad gäller exempelvis nytillkomna elever, elevomsättning m.m. har en bra utveckling. Om på vad detta beror saknas för närvarande ett mer utvecklat bedömningsunderlag. Vilken betydelse har exempelvis skolans resursfördelning, skolans organisation, lärarnas kompetens och undervisningssätt för det bättre resultatet? I denna kvalitetsredovisning redovisas i tabell 1 några skolors resultat kopplat till de tilläggsanslag skolorna fått per elev. Det går i den tabellen inte att utläsa något samband mellan resurstilldelning och resultat. För att skapa underlag för sådana analyser bör skapas en mer utvecklad strategi som gör det möjligt att finna lämpliga jämförelseobjekt inom stadens skolor med likvärdiga förutsättningar. Sådana jämförelseobjekt skulle kunna leda fram till svar på frågor om resurserna går till de eleverna som utgör underlaget, hur resultat av insatta åtgärder kan följas, undervisningen och lärarnas betydelse m.m. Eventuellt kan det nu pågående arbetet inom grundskoleavdelningen med att ta fram kriterier för bedömning av ”Välskötta skolor” utgöra ett led i detta arbete.

I befintlig betygsstatistik och jämförelser mellan exempelvis resultat på nationella prov – slutbetyg i årskurs 9 – samt slutbetyg i gymnasieskolan ges underlag för en fortsatt kartläggning av skolors likvärdighet i bedömning av elevernas kunskaper. Även om skillnaderna tenderar att minska vad gäller slutbetyg årskurs 9 och förväntat meritvärde i gymnasieskolan och att flertalet skolor tydligt närmare sig en bedömning som verkar rimlig kan skillnader i betygsförskjutning från det nationella provet till dess att slutbetyg ges ge upphov till flera frågor om behovet av att kartlägga effekter av insatta åtgärder, behovet av diagnostiska instrument för tidigare åtgärder m.m.

Särskolan

Enligt de relativt kortfattade beskrivningar och bedömningar som under åren gjorts av särskoleverksamheten på både grund-, gymnasie- och vuxenutbildningsnivån finns inga tydliga områden för utveckling framskrivna. I kvalitetsredovisningarna framträder en bild av hur verksamheten fått en allt tydligare inriktning på kunskap och lärande och i mindre utsträckning på omsorg och omhändertagande. Denna tydligare inriktning kan troligtvis också utgöra någon form av förklaring till att det är inom detta område som flest föräldrar inte är odelat positiva. Inom verksamheterna utvecklas nu individuella studieplaner som är mer mål- och kunskapsinriktade. För detta arbete behöver verksamheterna stöd.

Gymnasieskolan

En sammanfattande analys av kvaliteten vid Stockholms gymnasieskolor är att

- den genomsnittliga utvecklingen i huvudsak är positiv
- klyftan tycks öka mellan elever som inom ramen för ett nationellt eller specialutformat program lyckas väl med sina gymnasiestudier och de elever som av olika skäl inte uppnår behörighet för nationellt program i grundskolan och därefter inte framgångsrikt förmår fullfölja en gymnasieutbildning på ett nationellt eller specialutformat program
- det också finns en tydlig klyfta mellan skolor och program med höga respektive låga antagningspoäng.

Den stora utmaningen för stadens gymnasieskolor i syfte att förbättra måluppfyllelsen och att öka andelen elever som fullföljer utbildningen framgångsrikt är densamma som för grundskolan. Att genom ett

tydligare uppföljningssystem finna de elever som riskerar att inte nå målen och redan tidigt sätta in adekvata åtgärder.

Den positiva trenden tycks vara att en ökande andel av eleverna som börjar ett nationellt program lyckas fullfölja studierna med framgång och att dessa elever får allt högre betyg (betyg som i allt högre grad också tycks kunna betraktas som "kvalitetssäkrade") och blir allt mer nöjda med utbildningen. Den negativa trenden är att de elever som inte är behöriga att studera på ett nationellt program i allt högre grad misslyckas med att via IV fullfölja ett nationellt eller specialutformat program med framgång.

Staden bör utveckla gymnasieutbildningar som leder till att en större andel elever lyckas med sina studier. Inkluderar man IV-eleverna är det mindre än två tredjedelar av gymnasieeleverna som genomför vad som kan karakteriseras som en utbildning med lyckat resultat. Innan den "nya" gymnasieskolan tar form finns ett behov att kartlägga vilka åtgärder som eventuellt bidrar till att elever inom IV-programmet når eller inte når målen. I samband med detta kan finnas skäl för att fundera över organisationen, strukturen och innehållet i det nu befintliga programmet för att på ett bättre sätt svara upp mot de behov och de önskemål som eleverna har.

I stadens utbildningsförvaltning pågår diskussioner om lämpliga kvalitetsmått för IV-utbildningar, utöver behörighet för nationellt program. En bedömning är att målet för en stor andel av IV-eleverna inte primärt bör vara att uppnå behörighet för nationellt program utan i stället att fullfölja en utbildning inom IV. Sådana utbildningar bör vara utformade så att de ger en god förberedelse för ett aktivt yrkesliv.

Andra frågor som kvarstår för staden att belysa och bearbeta är exempelvis kompetensförsörjning inom såväl grund- som gymnasieskola. Det är ett område som även är angeläget för förskole- och skolbarnsomsorgsverksamheten.

I samband med minskade elevkullar och större konkurrens från fristående gymnasieskolor så är det nu endast cirka 50 procent av de gymnasieelever som är mantalsskrivna i staden som går i någon av stadens gymnasieskolor. Vad detta bör betyda för stadens ansvarstagande avseende utbildningskvalitet för den stora andel studerande (50 procent) som går i en fristående eller en annan kommuns gymnasieskola bör belysas.

Vuxenutbildning och sfi

Under den undersökta perioden har ett genomgående tema och bekymmer för den kommunala vuxenutbildningen varit den låga andelen studerande som fullföljer utbildningen med godkänt resultat inom grundläggande komvux. En viss förbättring kan skönjas under 2008, men problemet kvarstår.

På gymnasial nivå har det under hela perioden funnits en positiv trend gällande andel elever som fullföljt utbildningen medan andelen av dessa som uppnått godkänt betyg legat stilla.

På sfi är genomgående de av Skolverket redovisade utbildningsresultaten svaga samtidigt som de studerande ändå genomgående är nöjda eller mycket nöjda med sin utbildning.

De analyser som görs av resultaten i vuxenutbildningens kvalitetsredovisning utgår i huvudsak från två förklaringsmodeller. Det dåliga resultatet tolkas i ljuset av de studerandes förutsättningar och de förbättrade resultaten som en effekt av förändrade undervisningsformer och ett mer utvecklat stöd för den enskilde studerande. Utifrån den analysen och relaterat till forskningsdata som tyder på att lärarnas kvalitet spelar en avgörande roll för elevers lärande finns ett behov av att från centralt håll stödja och ta initiativ till olika aktiviteter. Aktiviteter som syftar till en mer individualiserad undervisning och en bättre uppföljning av studerande som avbryter utbildningen eller inte når godkänt resultat.

Kvalitetsarbete

Utifrån de förbättringsområden som identifierats ovan beskrivs i denna kvalitetsredovisning prioriteringar som den kommunövergripande nivån, utifrån sitt ansvar, behöver göra för att stödja utvecklingen av det kommungemensamma kvalitetsarbetet. De dialoger eller förberedande analysseminarier som för närvarande utvecklas inom utbildningsförvaltningen syftar till att stärka verksamheternas ansvariga att i större utsträckning ta tillvara de olika underlag som finns vad gäller undersökningar, utredningar, rapporter, kartläggningar m.m. som finns att tillgå för att föra mer utvecklade och analyserande resonemang utifrån olika utgångspunkter. De förhållningssätt som dessa aktiviteter bygger på utgör också en modell för hur

ansvariga kan arbeta med styrning och ledning utifrån ett bättre fakta- och beslutsunderlag. Om dessa arbetssätt med dialoger baserade på olika bedömningsunderlag får genomslag och om de stöds från förvaltnings-/politikernivån kan de troligtvis också i förlängningen bidra till att utveckla styrning och ledning i verksamheterna. På så sätt kan rektorer få ett tydligare mandat att fullfölja sitt pedagogiska ledarskap och på den egna enheten skapa en kultur där lärande blir en effekt av att genom reflektion systematisera sina erfarenheter.

Redan nu pågår inom staden flera olika former av arbeten som syftar till att stödja utvecklandet av mer gemensamma förhållningssätt och bedömningsunderlag för att granska och värdera pågående kvalitetsarbete på olika nivåer. Att förvaltningarna fortsätter att utveckla dialogerna som sker med anledning av verksamheternas kvalitetsredovisningar är ett fortsatt viktigt utvecklingsområde. Ibland kallas de pedagogisk revision eller strukturerade samtal men kärnpunkten är densamma. Att finna möjligheter att bedöma hur kopplingen ser ut mellan mål – arbetssätt – resultat och behov av förändringsåtgärder i förhållande till de resurser som står till buds.

Inom staden behövs ett gemensamt arbete med att identifiera hur olika källor kan användas och vad de kan bidra med i analys på olika nivåer. Det behövs också fördjupade analyser av hur resultat påverkas av organisation, ledning och styrning.

Sammanfattande förslag till åtgärder

I stadens pedagogiska verksamheter bedrivs ett omfattande och engagerat utvecklings- och förändringsarbete. Verksamheterna formulerar i sina verksamhets-/arbetsplaner ett rikt utbud av åtaganden och arbetssätt för att nå en högre måluppfyllelse från en redan relativt hög nivå. Åtagandena rör samtliga läroplansområden men olika skolor har olika behov. Vissa skolor behöver utveckla sin måluppfyllelse inom svenska eller matematik som helhet eller endast vissa delar av ämnet. Andra behöver utveckla verksamheten inom andra ämnesområden eller inom områdena likabehandling, inflytande och ansvar, samverkan eller kulturella aktiviteter etc. Vad den enskilda förskolan/skolan ska utveckla måste grundas på de villkor som gäller just den enheten. Det lokala utvecklingsarbetet är just lokalt. Samtliga berörda förvaltningars uppgift är i det perspektivet att genom olika initiativ ge verksamheterna förutsättningar i form av kunskaper sprungna ur ett aktivt FoU-arbete, stöd, resurser, kompetensutveckling etc. för att åstadkomma detta. En huvuduppgift för förvaltningarna blir att bidra till att verksamheterna utvecklar ett bättre beslutsunderlag baserat på analyser av de egna resultaten. Genom detta kan förvaltningarna också bidra till att verksamheterna i sitt kvalitetsarbete på ett tydligare sätt beskriver och värderar hur arbetssätt och olika insatser grundas på huvuduppdraget och leder till måluppfyllelse för målen angivna i både statliga och kommunala styrdokument.

Förvaltningarna bör fortsätta att driva projekt inom ämnesområden och kompetensutveckling med en bred inriktning som vänder sig till alla. Detta samtidigt som behovet av mer riktade insatser utifrån en övergripande analys vore önskvärt att utveckla. Önskvärt vore också med en mer systematisk uppföljning och utvärdering av insatser initierade från förvaltningarna.

Utifrån de i denna kvalitetsredovisning förda resonemangen föreslås att förvaltningarna ska utveckla rutiner och arbetsformer genom att

- Utveckla, samordna och stödja det kommungemensamma systematiska kvalitetsarbetet. I detta arbete tydliggöra olika nivåers ansvar och uppdrag för att säkerställa måluppfyllelse och likvärdighet.
 - Ge fortsatt stöd från stadens ledning i syfte att stärka förskolornas verksamhetsutveckling så att den pedagogiska dokumentationen kan användas både i daglig uppföljning och som en del i ett mer systematiskt kvalitetsarbete.
 - Formulera specifika mål/åtaganden/indikatorer för förskoleklass och skolbarnsomsorg.
 - Utredda stadens ansvar avseende utbildningskvalitet för den stora andel studerande (50 procent) som går i en fristående gymnasieskola eller i en annan kommun.
- Fortsätta stadens ansträngningar för att rekrytera och kompetensutveckla behörig personal till såväl förskola, skolbarnsomsorg som vissa ämnesområden inom skolan.

- I analyser tydligare bedöma hur relationen ser ut mellan mål – arbetssätt – resultat och behov av förbättringsåtgärder i förhållande till givna resurser
 - Fortsätta utvecklingen av de dialoger som sker med anledning av verksamheternas kvalitetsredovisningar
 - Utveckla analysunderlag som gör det möjligt att finna lämpliga jämförelseobjekt inom staden och skolor med andra huvudmän
- Fortsätta den innehållsliga utvecklingen av LIS (Stadens Lednings och Informations System) när det gäller sammanställningen av olika former av data. Utveckla modeller eller strukturer som stöd för hur verksamheternas data kan användas på ett mer likartat sätt, och på olika nivåer, för att ge underlag för att underlätta framtagande av bättre analyser av resultat och måluppfyllelse i förhållande till både förutsättningar och processer.
 - Utveckla brukarundersökningar och andra uppföljningsdata så att det går att koppla resultat från olika källor till varandra
- Genom ett aktivt FoU-arbete utveckla strategier för att kartlägga och belysa mer långsiktiga effekter och eventuella konsekvenser av genomförda förändringar och åtgärder samt analysera hur olika insatser påverkar varandra.
 - Följa upp effekterna av exempelvis resursfördelningssystem, omorganisationer, utvecklingsinsatser etc.

Källor

- Brukarundersökningar inom förskoleverksamheten 2005 och 2008, USK
- Brukarundersökningar inom grundskola, fritidshem, gymnasieskola, gymnasiesärskola, ESS-gymnasium 2005, 2007 och 2009
- Brukarundersökningar inom kommunal vuxenutbildning 2003, 2005 och 2008
- Brukarundersökningar inom sfi 2003, 2006 och 2008
- Brukarundersökningar inom obligatoriska särskolan 2006, 2009
- Effekter av anti-mobbningsprogram – vad säger forskningen?, Brottförebyggande rådet, 2009
- Elevhälsorapport, 2007/2008, Uppdragsavdelningen, Utbildningsförvaltningen
- Förskoleinspektörernas årsrapporter 2004/05-2007/08
- Förskoleplan för Stockholm stad 2003
- Kompetensfondens slutrapport ”Kompetensutveckling för medarbetare i stadens förskolor 2003-2006”
- Kvalitetsredovisning för Stockholms stads grundskola, läsåret 2007/08
- Kvalitetsredovisning för Stockholms stads gymnasieskola, läsåret 2007/08
- Kvalitetsredovisning för Stockholms stads vuxenutbildning, läsåret 2007/08
- Kvalitetsredovisning, Stockholms stads pedagogiska verksamheter, 2004-2007
- Revisionsrapport 2009:04 Barnsäkerhet i förskolan
- Rådet för skolans måluppfyllelse och fortsatta utveckling, delrapport, ”Måluppfyllelse och kvalitet i förskolan”
- Skilnader i måluppfyllelse i grundskola och gymnasieskola med avseende på kön och bakgrund – Slutrapport, utbildningsförvaltningen, 2007
- Skolverket 2004 , Förskola i brytningstid
- Skolverkets rapport 318:2008, Tio år efter förskolereformen
- Skolverket (2008) Rätten till utbildning - om elever som inte går i skolan
- Skolverkets utbildningsstatistik
- Stockholms stads förskoleplan 2009
- Stockholms stads skolinspektörers årsrapporter 2004/05 - 2007/08
- Stockholmsenkäten, Rapport 2008:1, Socialtjänsten i Stockholm
- Utbildningsinspektion i Stockholms kommun 2006/07, Kommunrapport, Skolverket
- Öppna jämförelser, grundskola, Sveriges kommuner och landsting, 2008.
- Öppna jämförelser, gymnasieskola, Sveriges kommuner och landsting, 2008.